

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra Sociální patologie a sociologie

**Možnosti prevence záškoláctví na druhém
stupni základních škol**

Bakalářská práce

Autor práce: Michaela Bitnarová

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Vedoucí práce: PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Hradec Králové 2014
Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: **Michaela Bitnarová**

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název závěrečné práce: **Možnosti prevence záškoláctví na druhém stupni základních škol**

Název závěrečné práce AJ: Truancy in basic schools and possibilities of prevention

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Vymezení pojmu záškoláctví. Přiblížení jeho příčin a následků. Uvedení typologie záškoláctví. Hlavním zaměřením jsou možnosti prevence na druhém stupni základních škol na Náchodsku. Metody výzkumu: Empirická část podložena formou dotazníků zaměřená na zjišťování příčin úniků ze škol přímo od žáků a zaměřená na nalezení nejvhodnější prevence tohoto problému na škole.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Václav Bělík, Ph.D.

Konzultant:

Oponent: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 21. 1. 2013

Datum odevzdání závěrečné práce:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 8. 12. 2014

Michaela Bitnarová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce PhDr. Václavu Bělíkovi, Ph.D. za jeho pomoc, ochotu a cenné rady. Děkuji také respondentům, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření a rozhovoru. A hlavně bych chtěla poděkovat rodině za podporu během psaní bakalářské práce.

Anotace

BITNAROVÁ, M. *Možnosti prevence záškoláctví na druhém stupni základních škol*. Hradec Králové 2014. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Katedra Sociální patologie a sociologie. Vedoucí práce V. Bělík.

Bakalářská práce s názvem “Možnosti prevence záškoláctví na druhém stupni základních škol” se zabývá tematikou záškoláctví. Práce se věnuje vymezení pojmu záškoláctví a charakteristice tohoto jevu. Součástí práce je definování vnějších a vnitřních příčin, které vedou k záškoláctví a nabídnutí různých alternativ prevence tohoto patologického jevu ve školách. Výzkumná část je rozdělena do dvou odvětví, z nichž první je provedena pomocí dotazníkového šetření mezi žáky druhého stupně ZŠ a druhé pomocí rozhovorů s pracovníky v oblasti prevence na školách. Cílem výzkumné části je zmapování prevence záškoláctví na základních školách v okrese města Náchod a nalezení nejvhodnější prevence, která by snížila míru výskytu záškoláctví na druhém stupni základních škol, a zjištění podle jakých preventivních postupů se školy na Náchodsku řídí.

Klíčová slova: záškoláctví, prevence ve škole, ředitel, učitel, výchovný poradce, školní metodik prevence

Annotation

BITNAROVÁ, M. *Truancy in basic schools and possibilities of prevention*. Hradec Králové, 2014. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové, Faculty of Education, Department of Social Pathology and Sociology.

Bachelor thesis titled " Truancy in basic schools and possibilities of prevention " is dealing with truancy. The work gives the definition of truancy and characteristics of this phenomenon. Part of this work is to define the external and internal causes that lead to truancy and offering different alternatives prevention of this pathological phenomenon in schools. The research part is divided into two sectors, the first of which is carried out using a questionnaire survey among pupils in the second grade elementary school and second, through interviews with workers in the field of prevention in schools. The aim is to map výkumné of truancy prevention in elementary schools in the district town of Nachod and finding the best prevention, which would reduce the incidence rates of truancy in secondary schools, and to determine what preventive procedures according to school Náchodsku controls.

Key words: truancy, prevention at school, director, teacher, educational consultant, school prevention methodologist

Obsah

ÚVOD	1
1 CHARAKTERISTIKA ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	2
1.1. Formy záškoláctví	3
1.2. Kategorie záškoláctví	6
1.3. Přístupy k odhalování záškoláctví.....	7
2 MOŽNÉ PŘÍČINY ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	10
2.1. Vliv vnějších příčin	10
2.2. Vliv vnitřních příčin.....	16
3 MOŽNOSTI PREVENCE ZÁŠKOLÁCTVÍ.....	27
3.1. Možnosti školy v prevenci záškoláctví	28
3.2. Možnosti pedagogicko-psychologické poradny v prevenci záškoláctví.....	40
3.3. Možnosti střediska výchovné péče v prevenci záškoláctví.....	42
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	43
4.1. Cíle a metodologie výzkumného šetření – první část	43
4.1.1. Použité metody zkoumání.....	44
4.1.2. Charakteristika zkoumaného souboru	44
4.1.3. Stanovení hypotéz	45
4.1.4. Výsledky výzkumného šetření	45
4.1.5. Ověření hypotéz	52
4.1.6. Shrnutí výzkumného šetření.....	53

4.2. Cíle a metodologie výkumného šetření – druhá část	53
4.2.1. Použité metody zkoumání.....	53
4.2.2. Charakteristika zkoumaného souboru.....	54
4.2.3. Výsledky výkumného šetření	54
4.2.4. Shrnutí výzkumu	57
ZÁVĚR	58
POUŽITÁ LITERATURA	60

ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je záškoláctví a jeho prevence na druhém stupni základních škol. Záškoláctví patří v současnosti k závažným problémům v chování dětí ve školách a jeho neřešení může mít vážnější důsledky pro celou společnost. Nemalé procento žáků kvůli vysoké absenci a záškoláctví nedokončí ani základní školu a to je v dnešní době, která klade důraz na vzdělání a co nejvyšší kvalifikaci, velkým problémem. Toto téma jsem si vybrala, abych poukázala na zvyšující se míru výskytu tohoto jevu, snažím se zvýšit pozornost učitelů a rodičů na jednotlivé žáky, kteří jsou tímto jevem ať už v současnosti nebo v budoucnosti ohroženi. Dalším důvodem výběru tématu je snaha o uplatnění mých zkušeností s dětmi jako instruktorka volnočasových aktivit na táborech a víkendových akcích.

Cílem práce je zmapovat zvyšující se rizika způsobená záškoláctvím. Teoretická část práce se zabývá charakterizováním pojmu záškoláctví, vyčlenění jeho forem a kategorií, popsání příčin vzniku záškoláctví a snah o porozumění dětem, které za školu chodí. Jsou zde popsány nejdůležitější faktory vzniku tohoto negativního jevu v chování dětí a způsobů jeho odhalování a řešení. Práce se v závěru zaměřuje na prevenci a její možnosti. Pro potřeby teoretické části práce bylo využito odborných publikací zabývajících se problematikou záškoláctví, možnostmi prevence na základních školách a legislativy zabývajících se záškoláctvím.

Empirická část se skládá ze dvou výzkumných částí. První část je podložena dotazníkovým šetřením, zkoumá záškoláctví u žáků druhého stupně základních škol, konkrétně jeho důvody a míru. Druhá část empirického výzkumu je tvořena rozhovory s odbornými školskými pracovníky o prevenci záškoláctví na jejich školách.

Poznatky bakalářské práce mohou posloužit studentům píšícím práci o stejném nebo podobném tématu. Dále je práce určena zájemcům o problematiku záškoláctví pro rozšíření či ucelení jejich poznatků. Výsledky výzkumného šetření přibližují čtenáři současnou situaci záškoláctví na druhém stupni základních škol.

Informace a zákony použité v bakalářské práci jsou aktuální k 8. 12. 2014.

1 CHARAKTERISTIKA ZÁŠKOLÁCTVÍ

Záškoláctví lze charakterizovat jako **útěk** z vyučovací hodiny nebo **nedostavení** se do školy **bez omluvenky**, nebo **s omluvenkou zfalšovanou** (Jedlička, Kořa, 1998, s. 46).

Z tohoto tvrzení zřetelně vyplývá, že se problém vyskytuje ve školském prostředí. Anglicky se záškoláctví řekne „truancy“, což dříve znamenalo tulák, žebrák nebo chudák, ale dnes se význam tohoto slova posunul dále, konkrétně tedy k jevu záškoláctví, potažmo absenci ve škole. Dítě tímto jednáním porušuje nejenom školní řád (pravidla vymezená školou), ale také zákon, ve kterém je stanovena povinná školní docházka. Útěk ze školy i případné nedostavení se do školy (ve většině případů bez omluvenky) má individuální nebo skupinovou formu. Jde o porušení základní povinnosti vyplývající ze sociální role žáka. Záškoláctví může jedince dovést a dát mu příležitost k rozvoji dalších asociálních či antisociálních činností.

Chris Kyriacou tvrdí, že „záškoláctvím trpí nejen jedinec, který se ho dopouští, ale i celá společnost, protože jeho důsledkem jsou špatné studijní výsledky žáků, jejich horší uplatnění v životě i kriminální činnost. Míra záškoláctví je také indikátorem správné funkce vzdělávacího systému“ (Kyriacou, 2005, s. 44). Z tohoto tvrzení můžeme odvodit, že za úniky ze škol nemůže jen samotný žák, ale i školní prostředí, ve kterém se vyskytuje.

Zdeněk Martínek definuje záškoláctví „jako úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli, ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku“ (Martínek, 2009, s. 97). Z autorovy definice lze odvodit, že si je žák plně vědom svých činů, a rodiče většinou nevědí o nežádoucím a rizikovém chování svých dětí. Dítěti se bez omluv navyšuje absence ve škole, proto se často uchyluje k podvodu ve formě falešných omluvenek. Často také dochází k případům, kdy rodiče o úniku ze školy vědí a sami mu omluvenku napíší.

„Pojmem záškolák označujeme žáka, který nemá pro absenci legální důvod (neomluvená nepřítomnost)“ (Kyriacou, 2005, s. 44).

Podle Lazarové (Lazarová, 1998, s. 38) jsou úniky ze škol definované také jako nechuť k práci, která se často objevuje i u dospělých. Děti s tímto problémem nedokáží bojovat, a proto se z nich stávají záškoláci.

S pojmem záškoláctví pracuje i Kraus s Hroncovou, kteří považují záškoláctví za sociálně patologický problém, konkrétně za výchovné problémové chování, které se odchyluje od přijatých norem a zvyků společnosti. Podstatnou součástí záškoláctví je fakt, že tento patologický jev, může být spouštěčem dalších druhů patologického jednání nebo se objevuje už v komplexu několika patologických jevů. Jako záškoláctví můžeme tedy označovat úmyslné zameškávání školního vyučování, většinou bez vědomí rodičů. Je to forma útěku žáka ze školy. Nejvíce se objevuje v období prepuberty a puberty, kdy se počet zameškaných hodin zvyšuje. Patologického jevu se dopouštějí žáci, kteří neplní nebo nejsou schopni plnit školní povinnosti a v důsledku toho se dostávají do stresujících situací ve škole i doma (Kraus, Hroncová, 2007, s. 293).

Stankowski popisuje ve své knize záškoláctví jako „Útěk – jak vyplývá z obsahu názvu – je odhodlaná touha uniknout něčemu nebo někomu, a tedy v případě útěku můžeme směle položit otázku před čím, majíc jistotu, že jedinec bez patologických poruch a vědomí na ně odpoví logickým způsobem.“ Z uvedeného popisu můžeme chápat záškoláctví jako speciální druh útěku, jejichž podklad spočívá v patologických stavech osobnosti (Stankowski, 2003, str. 50).

Dále můžeme odvodit, že společným jmenovatelem pro záškoláctví bývá často narušená výchova, patologické sociální prostředí, případně narušené sociální a mravní chování žáka.

1.1. Formy záškoláctví

Hned na začátku rozdělení záškoláctví je důležité uvést nejznámější a nejdůležitější formy záškoláctví od některých významných autorů, které jsou postavené na promyšlenosti či afektovanosti, na pobavení či strachu.

Záškoláctví impulzivního charakteru

Žák se bez promyšlení důsledků rozhodl odejít ze školy v průběhu výuky. Poté kdy nedokáže vymyslet žádné řešení své situace, se žáka zmocňuje strach z možných důsledků. Za jediné řešení považuje pokračování v chození za školu, dokud na to někdo nepřijde nebo nenajde adekvátní výmluvu či způsob řešení situace. Toto jednání může trvat až několik dnů (Martínek, 2009, s. 97).

Záškoláctví účelové, plánované

Hodiny, které dítě zamešká má vybrané a celé jednání má promyšlené. Do školy nechodí, aby si nezhoršilo průměr v daném předmětu. Mnohdy se jedná o žáky s velmi dobrým až vynikajícím prospěchem. Vyhýbají se testům nebo zkoušení a záškoláctví berou jako užitečné pro udržení dobrého studijního průměru. Rodiče proto děti v tomto jednání podporují a píšou jim omluvenky (Martínek, 2009, s. 97).

Záškoláctví jako reaktivní akt

U tohoto typu je hlavním důvodem chození za školu strach. Žák má strach z neúspěchu, posměchu, případně i násilí. Z toho vyplývá, že je to dlouhotrvající akt (dítě se už setkalo s podobnými situacemi), ale samotný únik ze školy nemá žák nijak promyšlený a jedná impulsivně. Napadá ho při cestě do školy. Není to tedy vyhnutí se výuky kvůli zábavě, ale kvůli negativním faktorům v samotné škole. Dítě již při cestě domů vymýšlí výmluvy a snaží se ospravedlnit (Lazarová, 1998, s. 39).

Záškoláctví jako výbuch

Dítě vidí únik jako jediné řešení svých problémů ve škole. Může v tom figurovat i strach z rodičů a učitelů. V tomto případě dochází k dlouhodobé frustraci, žák si připadá osamocené, opuštěný a chození za školu vidí jako jediný možný způsob řešení a promýšlí si ho dopředu (Lazarová, 1998, s. 39).

Záškoláctví jako dobrá zábava

Při popisu tohoto typu by se mohlo zdát, že právě toto je definice záškoláka. Za školu chodí kvůli své partě, pro zábavu. Navštěvují společně herny, hospody apod. Tady již dochází k falšování omluvenek, mnohdy k tomu využijí služeb praktického lékaře, ke kterému se staví pod záminkou nemoci a dostanou razítko na omluvenku. Škola jim přijde nezajímavá a nedůležitá součást života. Děti neřeší, co mohou mít za následky a nemají daleko k různým patologickým jevům.

Obranný mechanismus

Dítě si je vědomé svého jednání. Normu mu pomůže porušit strach, který má například ze špatné známky. Trest je pro něj nejadekvátnější řešení a uznává ho jako spravedlivý.

Projev nerespektování příslušných sociálních norem

Plnění školních povinností bere na lehkou váhu, škola žákovi přijde zbytečná, a nechce do ní chodit a ani nechodí (Vágnerová, 2001, s. 73).

Záškoláctví u problémových dětí

Objevuje se u žáků, kteří patří mezi nejslabší ve třídě. Jak z fyzického pohledu, tak z pohledu dosahování vyučovacích výsledků. U těchto žáků dochází k problémovému chování pomocí konfliktů se spolužáky, agresivním chováním, klamáním a lhaním a nezájmem o školu (Kraus, Hroncová, 2007, s. 295).

Záškoláctví u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí

Děti žijí v nevyhovujících sociálních podmínkách. Může docházet až k zanedbávání dítěte. U dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí dochází k emoční deprivaci, protože rodiče jsou osobnostně nezralí, nedokáží se postarat sami o sebe, natož o dítě. Rodiče mají nízké vzdělání a nepodporují své děti v chození do školy. Mnohdy je důvodem nevyhovující socioekonomická situace rodiny (Kraus, Hroncová, 2007, s. 295).

1.2. Kategorie záškoláctví

Kategorie záškoláctví jsou další způsoby rozdělení tohoto patologického jevu. V tomto rozdělení jde o zapojení vnějších i vnitřních příčin podporující výskyt záškoláctví.

Pravé záškoláctví

Rodiče si myslí, že dítě do školy normálně chodí, ale žák se vyučovacím hodinám úspěšně vyhýbá bez jakéhokoliv kázeňského postihu.

Záškoláctví s vědomím rodičů

Za tento typ záškoláctví nesou vinu rodiče. Jsou informovaní, že jejich dítě do školy nechodí, a sami mu absenci omlouvají. Jedná se o rodiče, kteří nechají dítě doma, například když má narozeniny, nebo když musí hlídat sourozence, protože rodiče nemohou. Setkáváme se i s případy, kdy jsou rodiče proti vzdělání a povinné školní docházce nebo nemají peníze na to, aby tam dítě posílali. Někteří jen nedokážou dítěti nic odepřít, a tak i když se mu nechce do školy, rodič vyhoví a omluví ho.

Záškoláctví s klamáním rodičů

Jde o děti, které dokážou rodiče přesvědčit o tom, že jim je špatně, že jsou nemocní. Rodiče s ochotou napíší omluvenku s důvodem zdravotních potíží. Díky tomu se tato definice nelehko rozlišuje od záškoláctví s vědomím rodičů. Protože rodiče si v některých případech stojí pevně za tím, že jejich dítě opravdu nemocné je.

Útěky ze školy

Žák přijde ráno do školy, nechá se zapsat, že je přítomen, a během dne, někdy i na krátkou dobu, školu opustí. Ne však daleko, mnohdy zůstává v prostorách školy nebo v nejbližším okolí.

Odmítání školy

Odmítání má v tomto případě odůvodnění. Dítě trpí strachem ze školy, spolužáků, učitelů a činí mu psychické potíže ji vůbec navštěvovat. Buď jsou to následky dlouhodobé šikany, opakovaný neúspěch nebo strach, který je až iracionální a nevysvětlitelný. Všichni žáci, kteří školu odmítají, mají společné emotivní reakce na představu jít do školy. Reakce mohou být spojené se zvracením, bolestmi, křikem a rozčilením, a rodiče se je jít do školy snaží přinutit až násilím. Odmítání školy je často spojeno s tzv. školní fóbií (Chris Kyriacou, 2005, s. 45).

1.3. Přístupy k odhalování záškoláctví

Při zkoumání znaků, které vedou k záškoláctví, je možno usoudit, že ani odhalení nemusí být jednoduché. Záškoláka člověk nerozezná od dítěte, jež nemá žádnou poruchu. Zdá se být normální, ba dokonce bezproblémový, nic mu nechybí. Proto je daleko těžší rozpoznat, kdy je dítě záškoláctvím ohrožené a kdy se má začít preventivně jednat. Je třeba se na problémového žáka zaměřit, zvýšit pozornost, pravidelně si s ním povídat a zajímat se o jeho osobnost. Když budeme dodržovat tyto principy, je větší pravděpodobnost objevení chození za školu. Nutností je si všimnout drobností v životě dítěte a naslouchat mu. Musíme si všimnout zhoršení prospěchu dítěte, stažení se do sebe, nechuti k rozhovoru obecně a zejména o škole, zvýšené podrážděnosti dítěte, změny v chování obecně, psaní úkolů, negativního vztahu ke škole, stížností na školu, častých stížností na zdravotní potíže před odchodem do školy nebo na konci víkendu, smutku, depresí, úzkosti, zvýšených obav ze školy, ustrašenosti, pláče nebo nervozity při odchodu do školy, poruch spánku– (špatné usínání, brzké probouzení, noční můry, časté buzení), vyhýbání se tématu kamarádů ve škole, stížností na spolužáky, častých stížností na konkrétního učitele, na konkrétní předmět, nechuti ke školním akcím, výletům, školám v přírodě, zvýšené únavy, otrávenosti, změny ve vztahu v rodině, toho, že se dítě na rodiče nápadně upne nebo naopak se jich straní, narůstání konfliktů mezi ním a rodiči, bagatelizace významu školní docházky, upřednostňování koníčků, častého používání výmluv, lhaní, zatajování žákovské knížky, nedodržování domluvených časů příchodu domů, toho že se dítě toulá po večerech nebo po nocích.

Samozřejmě to neznamena, že hned jak se objeví příznaky uvedené výše, dítě chodí za školu. Jen je třeba si jich všimnat a dávat pozor, zda není něco v nepořádku. Pokud se některý z příznaků objeví, zase je dobré si s dítětem promluvit a zajímat se o jeho volný čas, z čeho má strach apod.

Lazarová popisuje několik kroků, jak postupovat pro odhalení záškoláctví (Lazarová, 1998, s. 40-41):

- Záškoláctví by se mělo odhalit co nejdříve. Proto by měli být pedagogové v kontaktu s rodiči problémového dítěte a řešit s ním i omluvenky od lékaře.
- Jestli se u žáka omluvenky opakují, je třeba zjistit, zda se nejedná o určité hodiny, dny anebo vyučujícího, kterému se chce vyhnout.
- Spojení školy s psychologem a rodiči pomáhá při rozebrání případu.
- Pokud se dítě vyhýbá škole, protože ji nezvládá, musí se s ním vytvořit dlouhodobý plan, jak mu pomoci, aby se tíživá situace neopakovala.
- Šíří-li se záškoláctví a máme-li obavy, že se u dítěte stává závislostí, je třeba navštívit pedagogicko-psychologickou poradnu nebo jiné poradny a centra, která pomáhají zmíněnou problematiku řešit.
- Důležité je, všimnat si, v jakém kolektivu se záškolák objevuje, a také si všimnat, jakou roli v této skupině zaujímá.
- Při strachu dítěte se svěřit ve škole, nebo rodičům je nutné zapojit nezávislou osobu, psychologa.
- Dítěti je třeba být oporou. Doprovázet ho do kolektivu (v případě pedagoga). Být přirozený.
- Neprojevovat žákovi nedůvěru. Když se problém vyřeší, nevracet se k němu.

- Pedagog a rodiče zůstávají v blízkém kontaktu, kdyby se náhodou záškoláctví znovu objevilo.

„Dosáhnout toho, aby se děti na školu každý den těšily a považovaly ji za zajímavé místo naplněné příjemnou atmosférou přátelských mezilidských vztahů, kde mají děti pocity seberealizace, bezpečí, jistoty a radosti z poznání, soužití, spolupráce a vlastního úspěchu, je ideálem, k němuž není snadné se přibližovat“ (Lazarová, 1998, s. 41).

2 MOŽNÉ PŘÍČINY ZÁŠKOLÁCTVÍ

Důvodem může být experimentování či touha po dobrodružství, jež je nedílnou součástí života dítěte. Jsou to pouze epizodické důvody, takže se jim neklade až tak velký význam. Tyto touhy jsou jednorázového charakteru, a pokud zvýšíme svou pozornost, je možné, že se dostaví opačný efekt (Nováková, 2013, [on-line]).

Rozhodnutí dítěte jít za školu, může být impulzivní akt, který se může protáhnout na několik dnů i týdnů. Proto je zajímavé, jak dlouho si ho rodiče ani škola nevšimnou. Charakteristika záškoláctví je strach dítěte ze zkoušení ve škole, odpor k učitelí, vyhýbání se posměchu a ponížení od spolužáků, nebo naopak snaha předvést se před ostatními. Poté nastává strach z prozrazení, což je příčinou zvyšování absence (Matějček, Dytrych, 1997, s. 124-125).

2.1. Vliv vnějších příčin

Vznik a nalezení příčin je důležitou součástí prevence tohoto patologického jevu. Pokud se v intervenci zaměříme pouze na sociální faktory ovlivňující žáka, tak s jistotou můžeme tvrdit, že intervence bude neúspěšná. Velice důležité jsou i osobnostní faktory dítěte. Už podle nich se dá určit příčina, proč chodí za školu, a také nalezení správné prevence. Podle většiny odborných literatur jsou příčiny nejčastěji děleny na- vnitřní a vnější, ale existují i daleko rozsáhlejší dělení.

Vliv vnějších faktorů na dítě je jeden z nejvýznamějších příčin, které ovlivňují chování dítěte, které poté může směřovat k záškoláctví. Rodina jakožto primární socializační činitel patří mezi nejhlavnější faktory ovlivňující problémové chování. Ale tam, kam rodina svou výchovou nedosáhne je volný čas dítěte. Trávení volného času a stýkání se s přáteli dítěte také může směřovat k patologickému chování.

Vliv rodinného prostředí na záškoláctví

Rodina je nejdůležitější sociální faktor, který na dítě působí již od raného věku. Díky ní se dítěti rozvíjí osobnost, většina vlastností. Rodina hlavně ovlivňuje výchovou jeho názory a životní styl. Rodiče mohou mít vliv na záškoláctví, pokud se sami nechovají zodpovědně ke svým povinnostem, tudíž dávají špatný příklad svému dítěti. Když se podíváme na jakýkoliv výzkum, který studuje patologické chování, tak zjistíme, že základ tohoto chování je vždy v rodině. Výchova rodičů nemá pokaždé pozitivní vliv na dítě. Příčinou záškoláctví se stává i přehnaná péče rodičů či vysoké nároky, jež kladou na svého potomka. Existují naopak i tací rodiče, kteří nemají zájem o dítě, o dění ve škole ani o jeho prospěch. Od způsobu výchovy se odráží nespočet faktorů. Mezi ně patří sociální postavení rodičů, věk, vzdělání, zájem o kulturní život, množství dětí v rodině a v první řadě kvalita výchovy. Výchovné praktiky, jako je střídání stylů výchovy (přísnost a nezájem), vedou dítě k nejistotě, tudíž spíše k názorům, že nikam nepatří, v horším případě, že o něj rodiče nemají zájem, a z toho mu vyplyne, že si může dělat, co chce. Dítě musí mít pravidelnou kontrolu školních záležitostí (známky, domácí úkoly, apod.). Pokud tato kontrola v rodině chybí, vzniká riziko, že dítě bude manipulovat s rodiči a unikat ze školy. Jenže nejsou jen typy rodičů, kteří nejeví o dítě zájem.

Dalším typem jsou rodiče zaměřeni na kariéru. Z toho vyplývá, že nevěnují dítěti tolik času, kolik by bylo potřeba. Jsou unavení, nervózní, další psychický tlak nesnesou. Proto v těchto případech dochází k nahrazování pozornosti penězi. Dítěti ale chybí rodinné zázemí, klid a pohoda a opět vyhledává prostředí, kde mu bude lépe, kde ho přijmou. Peníze hrají velkou roli v jeho hledání. Z dítěte se stává vůdce party, kdy vše může směřovat jak k záškoláctví, tak k drogám (Martínek, 2009, s. 99-100).

Dalšími faktory ovlivňujícími dítě jsou například alkoholismus v rodině, kriminalita, rozvrat v rodině nebo fyzické násilí. Rodina s tímto typem výchovy má velký vliv na školní docházku. Kromě konfliktů mezi rodiči a dítětem se začínou objevovat i problémy ve škole, zvláště v jeho prospěchu. Mění se i hodnocení ve škole od učitelů i od jeho spolužáků. V této situaci se mu stává útočištěm záškoláctví. Žák nenosí omluvenky a během svých úniků se jen potuluje po okolí. Lhaní začíná být na denním pořádku. Při vyostření situace kombinuje zapírání se sliby, že se napraví, v zápětí ale sliby porušuje. Místo školy je nalézán v kině, v závadové partě ba dokonce v hernách u hracích automatů (Jedlička, Kot'a, 1998, s. 56).

Dospělí často dítěti naplánují život a čekají od něj dosažení úspěchu. Většinou to bývají rodiče, kteří sami mají vysokoškolské vzdělání a žijí ve vysokém společenském postavení. Vysoké nároky zabraňují dítěti v rozvoji soběstačnosti a omezují jeho spontaneitu. Jelikož pod takovým tlakem dítě jejich požadavky nezvládá, propadá strachu, obavám a selhání. Vyhledává podporu a uznání učitele. Při práci, jež bude klasifikována, propadá dítě zvýšenému psychickému tlaku. Trpí obavami z neúspěchu a trestů, které budou následovat doma od rodičů. Žák má strach z dalšího zklamání rodičů, nemůže se soustředit na učení a čas věnuje nalézání možností úniků, což je záškoláctví. Tato krize může vést i k suicidálnímu jednání. Proto je potřeba zaměřit ozdravná opatření nejenom na zvýšení sebedůvěry žáka, ale i na výchovnou atmosféru v rodině.

Objevují se i případy řízených absencí. Vyskytují se i u žáků s dobrým prospěchem. Sice nebývají tak časté a jsou krátkodobé, ale za-to jsou promyšlenější. Absence je načasována tak, aby se žák účelně vyhnul písemnému testu nebo zkoušení v době, kdy se řádně nepřipravil. Naplánované to je tak, aby se dítěti zlepšil celkový prospěchový průměr. A velice konformní rodiče čas od času tuto skrytou formu záškoláctví podporují. Po dobu meškání školy jsou děti buď doma, anebo se věnují svým zálibám a koníčkům. Nazýváme ho tzv. účelovým záškoláctvím, které probíhá za plného vědomí rodičů. Účelem není vyhýbání se stresujícími situacím ve škole, ale to, aby se dítě mohlo věnovat nějaké činnosti, která je podle rodičů důležitější než školní výuka. Jsou to účasti na sportovních soutěžích, hudebních či tanečních vystoupeních. Nejde jen o zájmové kroužky, mohou to být i rekreační pobyty a dovolené. Poznáme to například, když žák přijde v zimním období do školy s omluvenou absencí kvůli chřipce či angíně, ale přitom je opálený a vypadá svěže. Je jasné, že se jedná o případ účelového záškoláctví (Jedlička, Kořa, 1998, s. 59).

Vliv školního prostředí na záškoláctví

Společnost vnímá školu jako organizaci, která především předává dětem poznatky, vědomosti a dovednosti, jež potřebují k životu. V některých životních obdobích dětí má škola daleko větší vliv než rodiče. Základní škola učí dítě vzhlížet k autoritám a žák by měl mít vybudovaný respekt k sociálnímu řádu. Učitelé předávají žákům ideologie (soustavy hodnot, norem, vzorce chování) velkých skupin, především národa. Když dítě chodí do školy, seznamuje se tak s normami skupinového chování a vystupování. Po dokončení školní docházky jsou žáci schopni rozlišit politické vůdce a instituce, mají naučené národní i kulturní tradice.

Příčinou záškoláctví ve školním prostředí může být důsledkem nedostatků v pedagogickém působení učitele (chybějící motivace, špatné vysvětlování vyučované látky, nevhodné známkování). Dále nezájmem žáka o školu nebo záporné postavení k učení.

Každá škola má svůj školní řád, jehož nedodržení je sankcionováno. Část společenského řádu se nazývá školní řád a do něj mohou (přesněji řečeno jsou povinni) učitelé i žáci nahlížet. Řád má spojitost hlavně s výukou, ta je hlavní náplní školy, která děti naplňuje, poskytuje jim teoretické poznatky, rozvíjí jejich dovednosti a schopnosti. Druhy motivace si každá škola určuje sama, jsou to například veřejné odměny, pochvaly, školské hodnocení a samozřejmě i sankce (Havlík, Kořa, 2002, s. 127).

Výskyt záškoláctví ve školním prostředí může být důsledkem negativního vztahu žáka ke škole. V tomto prostředí tráví dítě většinu svého dne. Pokud převládá pozitivní vztah dítěte ke škole, nemá s učením žádné problémy, tudíž ho docházení do školy baví, což se odráží v jeho prospěchu a žák nemá důvod vyhledávat útěk ze školního prostředí. Ale když se pozastavíme nad žáky s nižším nadáním, kterým se při vyučovacích hodinách nedaří, ti mohou mít už určitý odpor ke škole. Jelikož je rodiče doma kárají a trestají, za jejich neúspěch. V nejhroších případech může neúspěch vést až k zesměšňování nejenom ze strany spolužáků, mnohdy i ze strany učitelů. Vznik méněcennosti se dá předpokládat. Dětem je to nepříjemné a snaží se mu jakkoliv vyhnout. Negativní vztah ke škole mohl nastat již při nástupu do školy, kdy dítě nastoupilo jako nezralé. Opakem žáků s nižším nadáním jsou žáci s mimořádnými vědomostmi. Dítě je šikanováno za své schopnosti kolektivem spolužáků. Označování za šprta a šplhouna je typické. Situaci nezlepší ani učitel, který jej dává za příklad ostatním a při vyučovacích hodinách ho vyvolává a chválí. Negativní přístup ke škole se projevuje i na vztazích mezi ním a pedagogem, následně i mezi žáky. Kolektivně jsou vylučovány i děti s různým zdravotním postižením (vada řeči, smyslový či tělesný handicap). (Martínek, 2009, s. 97-98)

Škola zastává ve společnosti mnoho funkcí, které jsou do jisté míry nahraditelné jinými institucemi ale škola jako taková je nutná a nenahraditelná pro fungování společnosti zaměřené na výkon a dovednosti. Mezi základní funkce školy patří:

➤ **Výchovná funkce**

Škola má za úkol touto funkcí tvarovat osobnostní vlastnosti žáka. Pomáhat mu se rozvíjet. Důležitý je převod kulturních vzorců chování a hodnot z jedné generace na druhou.

➤ **Vzdělávací funkce**

Proces, během kterého si děti osvojují kultury (věda, umění, jazyk). Principem vzdělávací funkce je dojít od výchovy k sebevýchově a od vzdělání dítěte k jeho sebevzdělání.

➤ **Kvalifikační funkce**

Získávání a rozvíjení znalostí, schopností a dovedností, které jsou potřebné pro výkon v budoucím zaměstnání. Současně i výběr budoucího studia a zaměstnání.

➤ **Integrační funkce**

Podpora vytvářet postoje i dovednosti potřebné pro sociální kontakt a komunikaci nejen ve škole, ale i v sociálním životě. Žák se učí odhadovat druhé, rozumět jim, navazovat vztahy. Učí se také respektu k odlišnostem a individualitě lidí. (Havlík, Koťa, 2002, s. 98-101).

➤ **Selektivní funkce**

Skládá se z několika selektivních úrovní, díky kterým může být usnadněna další kariéra dítěte nebo naopak zcela znemožněna. První úroveň probíhá hned po nástupu žáka do školy. Další při nesplnění školních požadavků (vyloučení, přechod žáka do speciální školy). Selektivním účelům slouží závěrečná vysvědčení a diplomy, které žáky opravňují k dalšímu studiu nebo k vykonávání dalších profesí (Havlík, Koťa, 2002, s. 98-101).

Vliv vrstevnické skupiny na záškoláctví

Když dítě nenalezne správné zázemí v rodinném prostředí, vyhledává ho v jiných kruzích. Většinou to jsou party s patologickým programem, pro výplň volného času. Patologické party nejsou samozřejmě problémem jen u dětí z nefungujících rodin, ale i z rodin, které jsou plně funkční. V těchto případech jsou pro dítě vrstevníci nejen výplní volného času, ale snaží se jim i za každých okolností zalíbit, protože nároky na přijetí do party jsou vysoké. Každá parta má svůj způsob vyjadřování, druh hudby, postoje ke škole a úpravu zevnějšku. Mezi znaky, které jsou méně žádoucí, patří alkohol, cigarety a drogy. Party vznikají seskupením dětí, jež se dobře znají, případně spolu vyrůstaly. K jejich zábavě se přidává kriminální jednání a chození za školu. Záškoláctví bývá také hlavní podmínkou přijetí do party. V partě je vůdce, ke kterému všichni vzhlížejí a napodobují ho. Místo školní výuky vykrádají chaty a jiné objekty, požívají návykové látky, jednají delikventně apod. Kriminalita mládeže je ve většině případů důsledek záškoláctví.

Pro pedagoga je záškolák komplikace v práci, ale měl by ho brát jako jedince, který neumí řešit své problémy jiným způsobem. Záškoláctví je odrazem psychického stavu dítěte. Při hodnocení dítěte, které uniká ze školy, je nutné položit si otázku: proč? Pokud chce jít dítě za školu, vždy si najde způsob, jak to učinit. Další otázkou je, zda pedagogové pracují správně s dítětem. A jestli používají správnou komunikaci s rodiči (Martínek, 2009, 100-101).

2.2. Vliv vnitřních příčin

Vnitřní příčiny záškoláctví vyplývají ze samotné osobnosti žáka. Jde o stabilitu nervové soustavy, nízkou úroveň intelektových schopností a to má za následek neschopnost zvládat zátěžové situace i školní povinnosti. Žák díky tomu vyhledává jiné řešení pro vyhnutí se nepříjemným situacím, záškoláctví.

Vývoj problémového a poruchového chování

Každé vývojové období má své problémy v chování. Ve středním školním věku je jejich výskyt nejvyšší. Dochází k proměně v partě vrstevníků. Každá skupina má svůj vnitřní řád. Řád umí děti ovládat jen krátkodobě, proto vzrůstají problémy určitého charakteru. Každá parta má své očekávání od jednotlivce, a když toto očekávání zklame, ostatní členové party ho odmítají. Zesměšňování a ponižování je důsledkem. Obvyklé je porušování školních norem a vznik šikany. Lhaní u dětí středního školního věku se již dá považovat za pravou lež, už si uvědomují, že nemluví pravdu. Všechno opět záleží na skupinových normách třídy. Spolužák, který nerespektuje školní řád, se stává pro ostatní ikonou.

Problémovým chováním je učiněný vzdor proti autoritě učitele. Dítě se stává v očích spolužáků odvážným, nezávislým, schopným se všude prosadit. Někteří ho napodobují a narůstá nekázeň ve třídě. Násilné ponižující chování neboli šikana, je jeden z hlavních důvodů záškoláctví. Šikanování jsou slabší jedinci, kteří se neumějí bránit. Agresor si většinou svou pozici vybuduje násilným chováním. Záškoláctví může mít různé příčiny. Například impulzivní obrannou reakci, kdy dítě uniká ze školy, kvůli strachu (šikana, neúspěšný test). Projevují se i odmítnutí povinnosti chodit do školy. Dítěti se zdá škola nedůležitá, zbytečná. Objevuje se převážně v romských rodinách (vzdělání není důležité). Změny v uvažování jsou typické pro starší školní věk. Vznikl kritický postoj k rodičům i k učitelům. Horší změny jsou, když dojde až k negativismu. Odmítání všeho, co rodiče (dospělí) chtějí. Projevuje se drzostí, provokováním a polemizováním s učitelem. Toto chování může dojít až k jednání bez zábran. Dítě nemá respekt z žádné autority. Se sníženými známkami z chování si neláme hlavu. Většinou se takové chování projevuje u dětí z dysfunkčních rodin, proto je těžká i spolupráce. Žák hledá útočiště v nějaké partě, a tím vzniká poruchové chování. Z nudy experimentuje s drogami a alkoholem, organizuje krádeže. Bezohledné chování, touha po moci, ztotožnění se členy skupiny jsou hlavní znaky poruchového chování (Vágnerová, 2001, 291-293).

Jednání dětí s poruchovým chováním je chápáno, jako chování, které je trestné, ale jelikož jsou děti trestně neodpovědné, zákon je trestat nemůže. To ale neznamená, že se dítě vyhne trestu. Trest si odnese od rodičů, kteří jako primární vychovatelé svých dětí trpí za mravnostní provinění. Porucha chování je nejvíce ovlivněna zejména osobnostními rysy dítěte a výchovou. Jedná se o asociální poruchu (protispolečenská), která přivolává zájem různých organizací (škola, policie, soudy, sociální pracovníci). Rodiče dětí s poruchovým chováním často nevědí, jak dítě potrestat. Obracejí se na poradny s dotazy, jak dítě trestat. Ale jsou překvapeni, když místo návodu na trest dostávají detailní rozbor případu, ve kterém figurují i oni (Matějček, Dytrych, 1997, s. 117-118).

Problémové chování úzce souvisí s potížemi ve škole (při výuce). Pokud se dítěti ve škole nedaří a nějakým způsobem selhává, neumí to řešit jiným způsobem než negativním postojem ke škole, což má i své důsledky. Dítě se dále nesnaží spolupracovat ani nemá potřebu mít lepší chování. V několika bodech můžeme popsat, jak se dítě chová, pokud se u něj projeví problémové chování.

- Když dítě neporozumí látce nebo výkladu, přestane ho to bavit, a přestane dávat pozor. Školu bere jako zbytečnost a spolupráce při výuce je minimální. To vede k vyrušování.
- Snaha upozornit na sebe. Vykřikování při hodině, skákání učiteli do řeči.
- Vyhýbání se dalším neúspěchům. Lhaní je na denním pořádku. Nechce do školy. Při ohlášeném zkoušení nebo písemce jde za školu.
- Šikanuje spolužáky za jejich úspěchy. Důvodem je závist. Projevuje se schováváním sešitů, penálů nebo učebnic. Likviduje jejich práci. Posmívá se spolužákům s lepšími výsledky.
- Učitel pro něho není autoritou. Na napomínání nebere zřetel, stále si dělá při výuce, co chce. Nemá školní pomůcky a nenosí domácí úkoly (Vágnerová, Klégrová, 2008, s. 490-491).

Vývoj žáka druhého stupně základní školy

Období dospívání (u nás „starší školní věk“ – 6. - 9. třída základní školy) můžeme pojmut ze tří hledisek. První hledisko je biologické. U dítěte to je období pohlavního zrání a dovršování tělesného růstu. V psychologickém hledisku se dítě vypořádává se změnami pudovými (sexuálními). Sociální hledisko je tzv. úsek mezi dětstvím a dospělostí. Během období dospívání probíhá zdokonalování schopností, a tím pádem se zlepšuje příprava pro život v dospělosti. Všechna tři hlediska se vyvíjejí v určité souvislosti, ale setkáme se i s dítětem, které je jinak tělesně vyspělé apod. Dívky se setkávají s biologickými změnami v rozmezí od 8 do 15 let a chlapci od 9 do 17 let. Mění se i abstraktní myšlení, k němuž někteří žáci nedospějí nikdy. Období dospívání se rozděluje do několika fází, přičemž nás zajímá fáze pubescence.

➤ **Prepuberta**

Zrychlení tělesného růstu, první sekundární pohlavní znaky, u dívek od 11 do 13 let je to ochlupení, růst prsních žláz, první menstruace; chlapci tyto znaky pocítují asi o rok později a ukončení je méně výrazné.

➤ **Vlastní puberta**

Do dosažení reprodukčních schopností.

Na druhém stupni základní školy žáci začínají uvažovat abstraktně a hypoteticky. Předpokládá se, že budou schopni porozumět těžší výuce. „Schopnost přemýšlet o různých variantách mění jejich vztah ke světu i k sobě samému“

Způsob uvažování závisí na rozvoji poznávacích procesů, jimiž jsou zrání a učení. Rozdíl v uvažování mezi mladšími a staršími školáky lze rozdělit. Mladší školák poznává realitu a svět. Dospívající už přemýšlí o tom, jaký by svět a realita mohly být a hledá různé možnosti realizace. Starší žák získává možnost abstraktního myšlení, tím dokážou řešit své problémy jinak než dosud. Díky změnám v myšlení, chápou více názorů a sami si odvodí vlastní teorii. Mění se i jejich způsob zacházení s informacemi. Stanovují si různé hypotézy, které potvrzují nebo vyvrací. Rozvoj abstraktního uvažování je důležitý pro úspěšné zvládnutí požadavků druhého stupně základní školy. Jestliže dítěti abstraktní myšlení chybí, má problémy zvládat výuku (Vágnerová, 2001, s. 61-63).

Škola rozvíjí myšlení žáka poněkud jednostranným způsobem. Jsou dána určitá pravidla, která mají své správné řešení a není pro ně přijatelná různorodost. Starší školák si ale uvědomuje, že definice učené ve škole nefungují v běžném životě. A dítěti se v hlavě rodí názor, že to, co se učí ve škole, nikdy nebude potřebovat. Předměty ve škole mu připadají zbytečné. Kritický postoj má nějaké příčiny. První může být schopnost žáka uvažovat hypoteticky (vše by mohlo být lepší). Druhou příčinou je náročnější výuka, kterou nemusí každý žák zvládnout. Většina dětí ale takto uvažovat neumí, a proto můžou zaostávat za ostatními (Vágnerová, 2001, s. 65-66).

Specifické vady dítěte

Specifické vady dětí jsou velmi aktuálním problémem současného českého školství. Není to problém řešení pouze ve školském resortu (pedagogy, řediteli), ale tento problém se stal pozvolna diskutabilní i pro veřejnost. Dítě se specifickou vadou potřebuje odlišnout péčí od pedagogů ve vyučovacích hodinách, a tím pádem se již může stát lehkým terčem posměchu od spolužáků, což může dojít až k řešenému záškoláctví. Nemusí se vždy jednat o posměch spolužáků díky větší pozornosti učitele, ale i o to, že žákovi trvá o podstatně delší dobu, než porozumí probírané látce a samo se cítí méněcenné a škole se vyhýbá. V následujících členění se snažím blíže specifikovat nejrozšířenější specifické vady dítěte, které mohou být příčinou záškoláctví.

➤ Dyslexie

Neschopnost dítěte naučit se číst. Příčinou poruchy není snížená inteligence nebo zanedbání výchovy. Projevuje se již na počátku školní docházky a je nutná odborná pomoc. Žák čte věty po slovech, slova může dokonce i slabikovat. Často ani nerozumí celému textu. Je to heterogenní syndrom. Na jeho vzniku se podílí mozková dysfunkce, díky které je narušena schopnost pro čtení.

➤ **Dyskalkulie**

Špatné počty v matematice jsou považovány za důsledek snížené inteligence. Může tomu tak být, ale i nemusí. Dyskalkulie se charakterizuje jako neschopnost se naučit počítat. Častěji tato porucha postihuje chlapce. Jde rozdělit do několika příčin: obtíže v osvojování slovního označení čísel, obtíže ve čtení a psaní čísel, obtíže v matematické paměti, porucha aritmetických operací (používání primitivních strategií), porucha matematického porozumění (nepochopení vztahů mezi čísly) (Vágnerová, 2001, s. 145–146).

➤ **Dysortografie**

Je to specifická porucha pravopisu. Dítě má problém se naučit správně pravopisně vyjadřovat, i když má přijatelné rozumové schopnosti. Při psaní textu zaměňuje písmena, vynechává hlásky a znaménka. Problémy má také s gramatickými pravidly (časování, skloňování). Formulace slovosledu je jednoduchá a nemusí dávat smysl. Předložky může psát dohromady se slovem. Dysortografie a její příznaky jsou podobné jako u dyslexie. Může být ovlivněna poruchou koordinace motoriky a kognitivních funkcí. Dítě nedokáže psát ani přemýšlet nad významem věty (Vágnerová, 2001, s. 170).

➤ **Dysgrafie**

Porucha psaní, kdy dítě nedokáže napodobit správný tvar písmene. I přes snahu je výsledek špatný. Příčinou je ve většině případů porucha senzomotorické koordinace a manuální neobratnost. Dysgrafii může zhoršovat hyperaktivita.

➤ **ADHD**

Dalším faktorem ovlivňujícím vznik záškoláctví může být porucha chování. Poruchou chování se u dětí označuje řada nežádoucích projevů, které jsou často důsledkem narušení jejich sociální přizpůsobivosti. Mezi nejčastější poruchy chování patří hyperaktivita s poruchou pozornosti. V současnosti je tato porucha velice diskutovaným tématem. Projevuje se během vývojového období dítěte. Projev poruchy můžeme rozdělit podle Z. Martínka do několika základních znaků ((Martínek, 2009, s. 86).

➤ **Hyperaktivita**

Dítě vyčnívá v každém prostředí. Je ve stálém pohybu, nevydrží u žádné činnosti. Při sezení ve školní lavici neposedí, stále se hýbe, hraje si s nějakým předmětem (kousek papíru, guma, tužka), nebo si hraje s prsty. Hyperaktivita se může projevat i v mluvě. Skáče ostatním do řeči.

➤ **Hypoaktivita**

Je opakem hyperaktivity. Každá činnost má dlouhé trvání, dítě je pomalé a zaostává za ostatními. V kolektivu působí líně a bez zájmu. Ve školním prostředí může tato porucha chování učitele iritovat. Pedagog nemůže přejít k výkladu nové látky, protože dítě má pomalé tempo učení. Často se dítě s poruchou stává terčem posměchu, což může vést až k šikaně.

➤ **Pozornost**

Pozornost je zaměření se dítěte na jednu část činnosti (výklad učitele). Zaměření jedním směrem způsobuje silnou únavu a tím se dítě stává nepozorným. To nastává při jednotvárných činnostech, jako je například čtení. Vyrušování je nejčastějším projevem nepozornosti. Dítě je pak ve vyučování napomínáno za nekázeň, i když to nedělá schválně. Pedagog může udělit za vyrušování i trest, ale to se dítěti nelíbí a prohlašuje, že je to nespravedlivé a vede ho to k projevům agrese. S únavou souvisí i oscilace pozornosti. Nemusí to být v rozmezí celého dne, ale i jedné vyučovací hodiny, ve které učitel zadává domácí úkol, a dítě je už tak unavené a jeho mysl je natolik nepřítomna, že pak doma rodičům tvrdí, že žádný domácí úkol učitel nezadával. Následující den dítě dostane trest. Kolísání pozornosti se ještě projevuje ve výkonnosti. Jeden den má z matematiky jedničku a druhý den z domácího úkolu pětku. Nepomáhá doučování ani zvýšená pozornost rodičů. Žák s ADHD jen vnímá, že je problémový, neúspěšný a všichni se na něho zlobí. Jeho obranou je vztek a únik.

➤ **Ulpívání**

Dítě se nedokáže odtrhnout od předchozí věci a pohotově přejít k dalšímu problému. Stále se vrací k předchozímu postupu a používá ho, i když je to chybné. Jako příklad se uvádějí dva sloupce, jeden na sčítání a druhý na odčítání. Dítě s poruchou první sloupec sečte a už neřeší druhý sloupec. Proto se doporučuje dětem s ADHD dávat mezi jednotlivými úkoly krátkou pauzu, aby si odpočinuly a dokázaly se věnovat dalším požadavkům.

➤ **Zabíhavost**

Pro tento znak je charakteristické odbíhání od úkolu. Například, když dítě píše nějakou práci, při které vypadá, že je připravené a dokáže se soustředit, a najednou uprostřed věty přestane psát, zvedne hlavu a začne se bavit o úplně jiné věci. Opět jsou zde tresty a napomínání. V takové situaci většinou dospělý řekne: „Teď nemluv, řekneš mi to, až to dopíšeš.“ To je ale špatné. Dítě sice začne znovu psát úkol, ale jeho nepozornost je zvýšená, protože musí myslet na to, co dospělému chce říct. Vhodným opatřením je nechat ho, aby řeklo, co má na srdci. Samozřejmě v určité míře, pak se zase musí nasměrovat na plnění úkolu.

➤ **Impulzivita**

„Díky projevům impulzivity dítě působí zmateně, chaoticky, zbrkle. Nedokáže počkat, až učitel vysvětlí zadání úkolu, chce se okamžitě uplatnit, předčasně se hlásí, vykřikuje, nepočká na vyvolání ze strany učitele, čímž narušuje chod celé hodiny“ (Martínek, 2009, s. 88).

Pro rodiče je těžké pochopit, proč má dítě jeden den výborné výsledky a druhý den podprůměrné. Proto ho trestají, anebo ho nutí k procvičování té samé látky pořád dokola. Vliv na jeho výkony ve škole mají výše uvedené znaky.

Vyskytuje se ohrožení vývoje dítěte, a to může vést k patologickému chování. Celý život bojuje o uznání ve škole i ve společnosti. Nechápe, proč se okolo něho hromadí samá kritika a negativní hodnocení. Vymýšlí si své strategie úniku. A tato jeho strategie vede právě k záškoláctví. Řeší se, kde dítě bylo mimo školní docházku, kdo mu absenci omluví, s kým bylo, ale spíše by se mělo řešit, proč dítě ze školy uteklo, proč se jí vyhýbá.

➤ **Autismus**

Děti s touto poruchou mají problémy se zařadit do společnosti, s navazováním sociálních vztahů a komunikací. Vyznačují se specifickým očním kontaktem a výrazem v obličeji, pro ostatní to může být neobvyklé. Když je dítě malé, nezáleží mu tolik na tom, jestli má nějaké kamarády. Starší dítě už kamarády vyhledává, ale jelikož neumí odhadnout společenské konvence, nebude se mu dařit. Proto si dítě s autismem hraje samo, a pokud někoho do svých her zapojuje, jde jen o to, že ho potřebuje k nějaké aktivitě. Nedokáže pochopit chování druhých a ostatní zas nedokážou určit jeho pocity. Komunikace u něj vážne, dlouho trvá, než začne mluvit, ale když začne, bude mluvit monotónně, bude opakovat věty, které nedávají smysl. Jednoduché vtipy jsou nad rámec jeho chápání. Nedostatek tvořivosti a fantazie se objevují u malého dítěte, není schopné si s někým na něco hrát (na řemeslníka, na maminku a tatínka atd.). Nereaguje na úsměvy od ostatních a neptá se, kdo se jak cítí. Co se týče zájmů, ve většině případů má jen jeden. Ten ale zná nazpaměť a dokáže o něm hovořit naprosto detailně (železniční řády, sportovní údaje). Nesnese změny. I když jsou nepatrné, nedokáže se s nimi vyrovnat. Při hře může opakovat stále dokola jednu činnost. Zaměří se na jednu věc a tu pozoruje dokola (tkanička od bot, zátka od lahve). Jeho způsob chůze je nepředvídatelný (chození po špičkách, tleskání, mávání rukama). Nemoc se vyskytuje více u chlapců než u dívek a jsou domněnky, že je dědičná. Porucha se může zlepšit na začátku puberty, kdy je dítě poddajnější. Během dospívání se může stát agresivnějším a hůře zvladatelným. Vše ale záleží na stavu dítěte (komunikační schopnosti, intelekt). Chování dítěte se liší tím, že se jeví jako nepřístupné, nedokáže vzbudit náklonnost, má problémy s navazováním komunikace, je nevypočitatelné, rozčílí se bez zjevného důvodu a neodhadne reálné nebezpečí, může si ublížit tím, že se začne kousat do ruky, anebo začne tlouct hlavou do zdi. Dále působí egocentricky a to díky svému zájmu o jednu věc. Většinou nemá kamarády a ve stáří může propadnout depresím. Rodiče si myslí, že dítě žije ve vlastním světě, že nepotřebuje nikoho jiného (Train, 2001, s. 74-77).

Školní fobie a její vliv na záškoláctví

Školní fobie je zvláštní forma záměrného vyhýbání se škole. „Zde se již setkáváme s onemocněním dítěte, kterým se rozumí soubor psychických a psychosomatických příznaků, pro které žák nechce a nemůže chodit do školy“ (Jedlička, Kořa, 1998, s. 60).

Podle autorů můžeme vyvodit, že jde o chorobný strach ze školy. „Školní fobie je neadekvátně silným strachem ze školy, který neodpovídá objektivní skutečnosti, ale signalizuje intenzitu subjektivně prožívaných obav“ (Vágnerová, 2001, s. 199).

Projevuje se nejčastěji pocity úzkosti, napětí a strachem ze selhání, které jsou doplněny bolestmi hlavy, břicha, nevolností, nechutenstvím, zvracením, slabostí, poměrně častým močením, psychogenním průjmem, problém s dýchací soustavou atd. Rodiče navštěvují s dítětem lékaře, který často nedokáže určit diagnózu. V tuto chvíli se do situace vkládá starostlivá matka s pocitem, že je její potomek ohrožen a chce mu být co nejdříve nablízku. Po slovech lékaře, aby dítěti věnovali větší pozornost, se matka ujímá až přehnané péče. Fobie se pozná právě až po vyšetření lékaře, když není schopen prokázat jakoukoliv nemoc a dítě je o víkendech a prázdninách zázrakem bez jediné známky nemoci, jež mělo v týdnu. Pokud se opravdu potvrdí, že se jedná o školní fobii, je nutná rychlá a dobrá spolupráce rodičů s pediatrem a pedagogicko-psychologickou poradnou. Nejedná se o strach ze školy. Dítě jen nechce opustit domov z důvodu velké citové fixace na některého člena rodiny. Takže u pravé fobie nejsou důvody vzniku obavy ze školy (přísný učitel, šikana). Trpícímu žákovi se neuleví ani v době, kdy ho rodiče nechají doma, nebo se školní výuce vyhne záškoláctvím. Mimoškolní aktivity, jako jsou kroužky, oddíly či zájmové dětské sdružení, dítě také není schopno navštěvovat. Kino či hřiště připadají v úvahu jen s doprovodem dospělého člena rodiny.

Specifické pocity vedoucí k fobii vznikají, když začíná školní rok, anebo v pololetí, kdy jsou děti nejvíce zkoušené, drobným nachlazením, kterým se udržuje nepravidelnost školní docházky. Ranní odchod z domova do školy způsobuje projev nejsilnějších příznaků úzkosti, nikoliv o víkendech a prázdninách. Důvodem tedy je nepřiměřené rodinné prostředí. Neobjevuje se to jen v rodině. Tato situace nastává i tehdy, pokud se dítě upne na svého pedagoga, a ten například školu opustí nebo začne učit v jiné třídě. „Obranné projevy mohou mít až neurotický charakter, např. ve formě školní fobie. Mohou spočívat v odmítání smyslu této vývojové fáze, kdy snaživost a píle přestává mít pozitivní subjektivní význam nebo se tato potřeba dokonce ani nevytvoří (u mladšího a nezralého dítěte)” (Vágnerová, 1997, s. 78).

3 MOŽNOSTI PREVENCE ZÁŠKOLÁCTVÍ

Prevence záškoláctví úzce souvisí s jednotným postupem při omlouvání a uvolňování dětí z vyučovací hodiny. Na možné prevenci a kázeňských postizích se podílí ředitel školy, třídní učitel, výchovný poradce a školní metodik prevence spolu s učiteli a zákonnými zástupci žáka. Preventivním opatřením je pravidelné zpracovávání dokumentace o absenci žáka, spolupráce se zákonnými zástupci, včasná odhalení příčin záškoláctví a přijetí příslušných opatření.

Do primární prevence můžeme začlenit zájem rodičů o dítě. Zjišťování školních výsledků, jak se dítěti ve škole líbí, nebo jestli má nějaký problém (s učivem, spolužákem, učitelem), to jsou jednoduché postupy preventivního jednání. Předcházením záškoláctví i jiných rizikových jevů je dobrý vztah mezi rodiči a dítětem. Pokud dítě za rodiči přijde, když má jakýkoliv problém, nastolí to bezpečné prostředí. Primárně působí i stanovené hranice, které dítě zná a rodiče je důsledně sledují (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 44).

Sekundární prevence nastává ve chvíli, kdy už žák má neomluvenou absenci nebo se o záškoláctví někdo dozví. Dochází k tomu, když rodiče nenastolili dítěti mantinely ve výchově a dítě se jim pak velmi těžko podřizuje. Prevenci je v této situaci dohled rodičů a zjišťování informací co dělá jejich potomek ve volném čase. S jakými vrstevníky se stýká, zda chodí ve stanovený čas domů atd. Čím méně se rodiče o své dítě starají, tím je větší pravděpodobnost výskytu záškoláctví (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 44-45).

Mezi možnostmi snížení výskytu tohoto patologického jevu patří komunikace mezi žákem a učitelem, která by měla být vstřícná a otevřená. V dnešním školském systému mají učitelé nespočet povinností a tím zaniká právě ta komunikace, která by mohla snížit rizika výskytu. Mnohdy si učitelé ani nevšimnou, že má dítě nějaký problém, či že změní své chování. A to je zásadním problémem.

Další možností je výchovné poradenství na školách. Výchovný poradce má stále funkci, při které pomáhá žákům při hledání vhodné střední školy, která bude přípravou na budoucí povolání. Což není úplně ideální funkce. Poradce by se měl v současnosti zabývat výchovnými problémy žáků, měl by je monitorovat, dokázat komunikovat s jejich rodiči a navést je na příčinu potíží v chování jejich dítěte. Dostáváme se tedy k tomu, že i rodiče mohou být úplně bezradní a snaží se najít někoho, kdo jim pomůže pochopit změnu chování dítěte a kdo jim vysvětlí a podpoří je v tom, že to nemusí být jejich chyba. V tomto případě je nutná spolupráce se školním metodikem prevence. A to je kámen úrazu na českých školách. Ve většině případů, je výchovný poradce a školní metodik prevence tatáž osoba. Ten samý pedagog, který si musí sám poradit s problémovým dítětem i jeho rodiči. Nikdo mu nepomůže (Martínek, 2009, s. 101-102).

Škola začíná problém se záškoláctvím řešit až tehdy, kdy má žák tolik zmeškaných hodin, že se zakročit musí. Nastává chvíle, ve které se řeší, jestli se má problém ohlásit na odbor sociálních věcí. Přitom první věc by měla být kontaktování rodičů a případné řešení problému s nimi. I na pedagogických radách, by se měli o neomluvených absencích žáka nebo žáků, informovat ostatní pedagogové a věnovat chování zvýšenou pozornost (Martínek, 2009, s. 102).

3.1. Možnosti školy v prevenci záškoláctví

Abychom pochopili prevenci sociálně patologických jevů na škole, musíme nejprve překonat mýtus o tom, že pomoc záškolákům může poskytnout pouze psycholog nebo psychiatr.

Kraus a Hroncová tvrdí, že „vědy o člověku i vedy o výchově vychovávají celý rad odborníkov pomáhajících profesí, ktorí na riešení týchto problémov nesporne musia participovať.“ (Kraus, Hroncová, 2007, s. 297)

Problematika sociálních deviací ve školním prostředí zahrnuje celou škálu problem, které přesahují rámec možností jedné vědy a jejich odborníků. Možná řešení tohoto jevu jsou tedy v interdisciplinárním přístupu. V prostředí školy to znamená, že by měla škola počítat při řešení záškoláctví i s jinými pracovníky, než jsou učitelé.

Primární prevencí jsou myšleny vytvořené podmínky společnosti, aby se zabránilo výskytu patologických jevů. Možností prevence záškoláctví je snaha o upevnění citového pouta mezi dítětem a rodiči. Důležitou prevencí je také neformální spolupráce rodiny, školy a pedagogicko-psychologické poradny. Poznání osobnostních zvláštností žáka, je významnou podmínkou pro prevenci záškoláctví.

Sekundární prevence má za úkol zabránit přetrvávání relativně lehkých forem poruchového chování a zabránit vzniku poruch sociálního a psychického vývoje dítěte. Jde o celkový zájem o děti a mladistvé s poruchami chování. Od výchovných problémů v rodině, přes porušování veřejného a školského pořádku až po porušení zákonů. Hlavní roli v sekundární prevenci sehrává učitel, který má žáka více méně pořád na očích, pozoruje ho a poznává a tím pádem může zabránit, za metodické pomoci výchovného poradce a pedagogicko-psychologické poradny patologickému jevu v jeho vývoji.

Terciární prevence je zaměřená na jednotlivce, kteří už se patologického jednání dopustili. Prevence se snaží o zabránění pokračování v činnostech, které narušují jeho osobnostní vývoj a ohrožují zájmy společnosti. Resort školství sám terciární prevenci vykonávat nemůže. Vykonává se za pomoci dalších institucí a orgánů, kteří řeší problematiku záškoláctví. (Kraus, Hroncová, 2007, s. 298)

Každý ředitel školy musí sestavit podle § 30 školského zákona školní řád. Ve školním řádu jsou uvedena práva a povinnosti žáků a jejich zákonných zástupců, provoz vnitřního režimu školy, ochrana žáků před sociálně patologickými jevy a popisuje pravidla hodnocení žáků (zákon č. 561/2004 Sb.). O absencích žáka jak omluvených, tak neomluvených informuje třídní učitel výchovného poradce, který tyto údaje posuzuje. Jestliže se jedná o zvýšenou omluvenou nepřítomnost, výchovný poradce kontroluje její věrohodnost. Když má žák neomluvenou absenci v rozsahu do 10 vyučovacích hodin, pozve si třídní učitel zákonného zástupce žáka (doporučeným dopisem) do školy a formou pohovoru se zákonným zástupcem probere rizika spojená se záškoláctvím a upozorní na povinnosti a důsledky, které jsou uvedené v zákoně. Dohodnou společně způsob nápravy. Třídní učitel si udělá o pohovoru zápis, do kterého se uvede dohodnutý způsob nápravy, zákonný zástupce zápis podepíše a obdrží kopii. Po více jak 10 neomluvených hodinách se svolává výchovná komise ředitelem školy. Účastní se jí- ředitel školy, zákonný zástupce, třídní učitel, výchovný poradce, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školní metodik prevence, zástupce rady školy (pokud je na škole zřízena). Z průběhu komise se opět vede zápis, který všichni podepíší a všichni dostanou kopii. V případě, že neomluvená absence přesáhne 25 vyučovacích hodin, zasílá škola OSPODu nebo pověřenému obecnímu úřadu dokument o zanedbání povinné školní docházky. Tímto dokumentem se začnou zajímat kurátoři pro děti (referenti). Jejich úkolem je najít řešení ve spolupráci s rodiči problémového dítěte a školou, a zjistit jestli přestupek není už trestní čin (poté se to posílá na příslušné oddělení Policie ČR). Jestliže si referent není tímto rozhodnutím jistý, pošle případ na posouzení státnímu zástupci na Okresní státní zastupitelství. Po prostudování oznámení se rozhodne, jestli jsou rodiče nebo zákonní zástupci na vině při záškoláctví. Mohou dostat napomenutí nebo pokutu ve výši 3000Kč.

Pokud nadále záškoláctví probíhá, i když byli rodiče nebo zákonní zástupci sankcionováni, do případu se dostává Policie ČR, která má za úkol zjistit, zda se nejedná o trestný čin ohrožení mravní výchovy mládeže. Jelikož na základní škole nejsou děti plnoleté, účastní se soudního jednání kurátor pro děti a mládež. Rozsudek určí další spolupráci kurátora s rodiči a dítětem. V boji proti záškoláctví jsou užiteční i městští strážníci, ti mohou dítě zkontrolovat, a pokud zjistí, že by mělo být dítě ve škole, kontaktují zákonného zástupce, sepíší záznam, který předají řediteli školy a orgánu sociálně-právní ochrany dětí. (Prevence-info.cz, 2010- 2013, [on-line]) Všechny tyto informace nalezneme také v Metodickém pokynu MŠMT čj.: 10 194/2002-14, který ve svých člancích uvádí jak jednat v případě záškoláctví.

V § 31 školského zákona nalezneme výchovná opatření, která mohou být žákovi uložena při neplnění školních povinností. Mezi výchovná opatření patří například napomenutí třídního učitele, důtka třídního učitele a ředitele. Podrobně se o opatření píše ve školním řádu. Jde především o opatření, jež by měla zamezit snížené známce z chování. Důtka třídního učitele může být udělena po oznámení ředitele, ale důtka ředitele musí být schválena na pedagogické radě. Napomenutí se neprodleně oznamují žákovi a jeho zákonnému zástupci a zaznamenávají se do dokumentace školy. Pokud ředitele školy zajímá důvod, proč dítě k záškoláctví dospělo, a chce jej odstranit, požádá o spolupráci odborníky z pedagogicko – psychologického poradenství (Z. č. 561/2004 Sb.)

Motivace žáka k výuce

Úspěch ve škole není závislý jen na inteligenci dítěte. Každé dítě má nějaké schopnosti, které buď využívá, nebo ne. Pokud je nevyužívá, tak je na místě otázka, jestli je použita správná motivace. Motivace je zaměření se na dosažení určeného cíle. Je velice důležitou součástí školní práce. Aktivizuje energii a stimuluje jednání, jež směřuje k dosažení cíle, a pomáhá jej udržet co nejdéle. Motivovaný žák si půjde za svým cílem i přes různé překážky. Rozvíjejí se poznávací procesy, díky kterým bude žák věnovat větší pozornost dané činnosti. Motivaci mohou ovlivňovat vnější podněty, jako jsou například požadavky rodičů, hodnocení učitelů, školní klasifikace. Nejdůležitějším vlivem je ale žák sám (Vágnerová, 2001, s. 174-175).

Diagnostika

Aby si škola určila nejvhodnější intervenční program, musí se žák podrobit psychologickému vyšetření. Zkoumá postavení žáka ve vztahu k odmítání školy. Vyšetření mohou probíhat formou interview (individuální, rodinné), dotazníků (posouzení sebe sama, nebo posouzení dítěte rodiči či učiteli), pozorováním dítěte (záznam pocitů a chování), pozorováním dítěte doma nebo ve škole. Nejdříve se zjistí, jak se dítě chová doma i ve škole. Udělá se detailní rozbor nechození do školy a tím se zjistí, jak velký problém dítě má. Poté se zkoumá reakce druhých osob a prostředí, které má za příčinu pocit strachu. Nyní může odborník vědět důvod záškoláctví. Důvodem může být deprese, porucha učení (Kyriacou, 2005, s. 44).

Intervence

Záškoláctví je velice probírané téma v Americe. Jejich výzkumy jsou s lékařským podtextem, tedy málokdy jsou pracovníci výzkumu vzděláni pedagogickým směrem. Pozornost zaměřují na rodinu, školu, ale i samotné dítě. Jelikož v dnešní době je vysoký výskyt šikany, záškoláctví a různých agresí ve školním kolektivu, je možné, že dítě do takového kolektivu vstoupí. Do kolektivu, kde jsou vztahy neosobní, vládne rivalita mezi kantory a žáky. Na toaletách a dalších společných prostorách není dohled dospělého. A to je bod zlomu, kdy se mohou objevit problémy s povinnou školní docházkou. Nesmíme zapomínat na spolupráci i se školním prostředím. Učitelé si ani neuvědomují, jakou důležitou funkci vykonávají. Oni jsou schopni objevit jakýkoliv problém již v zárodku. Prvními příznaky záškoláctví bývají občasné absence a stížnosti na tělesné obtíže. Okamžité jednání pedagogů a rychlý návrat do školy je základem úspěšné reintegrace. Dalším jednáním učitelů je včasné vyhledání odborné pomoci, pokud situaci sami nezvládají. Učitelé s dlouholetou praxí, kteří se v problematice orientují, jsou schopni určit sami vhodnou intervenční metodu, a sami tak terapeuticky dítěti pomoci, aniž by do případu zapojovali další instituce. Výcvik a školení učitelů je jedním z úspěchů zmírnění chůze za školu (Kyriacou, 2005, s. 51).

Jak již víme, záškoláctví mohou podporovat i rodiče, když dítěti napíšu omluvenku s důvodem zdravotních obtíží. Opakuje-li se tato omluvenka často, je opět na učitelích, aby zbystrili a všimli si, jestli je dítě opravdu nemocné. Kdyby si nebyli jistí, je načas kontaktovat vhodné instituce. Že mají pedagogové významnou roli v ovlivňování žáka, už je známo. Ovlivňují také atmosféru samotného školního prostředí.

Učitel

Každý pedagog vnímá svou práci jako poslání. Většina učitelů ráda poskytne pomoc, poskytne radu dítěti i jeho rodičům. Je tomu tak, protože mnozí lidé, kteří šli učit, chtěli vykonávat povolání jako je psycholog nebo sociální pracovník. Často učitel přebírá roli poradce. Žáci potřebují rady a někdy o ně i sami žádají. Proto se učitelé díky svému intervenčnímu působení mohou pohybovat až v pedagogickém nebo psychologickém poradenství.

Během studia je učitel připravován na roli vzdělávací (běžná výuka ve školní třídě a standardní výchovná práce s dětmi). V současnosti učitelé tato role nestačí, při změnách v dnešním školství musí být více profesionální, kvalifikovaní. Funkce, jako je učitel předmětu, třídní učitel a výchovný poradce už dnešnímu učitelé nestačí. Objevují se role jako preventista, mediátor, poradce, pomocník a krizový pracovník. Podle těchto nových rolí se dá usuzovat, že nepatří do běžných činností učitele.

Je těžké určit, které žákovské problémy mají zůstat ve škole, a které jsou určeny do kompetence odborníků (sociální kurátor, policisté, psychiatr, psycholog). Problémy se školní docházkou by se měly řešit nejprve intervencí školy. Vždy se veškeré problémy posílaly do pedagogicko-psychologické poradny. Ta ale mohla poskytnout pouze radu, neměla možnost sledovat dítě každodenně ve školním prostředí. Je tomu tak, protože některým učitelům chybí odvaha, řešit nějaký problém sám, aniž by ho hned předal vhodné instituci (Lazarová, 2008, s. 29).

Postupy řešení pro učitele při výskytu žákovských problémů na škole uvádí ve své publikaci Lazarová (2008, s. 29):

- nejprve učitel pozoruje problém,
- učitel diskutuje o problému s rodiči a žákem,
- společnými silami se snaží problém vyřešit. Je-li vyřešen, dítě se nadále jen monitoruje kvůli pokroku. Není-li problém vyřešen, postupuje se k dalšímu kroku,
- učitel probírá problém s ostatními učiteli a hledá podporu. Pokud není problém vyřešen, následuje další krok,
- navrhuje se možnosti, kde bude problém řešen. Buď zásah školní intervenčního týmu, konzultace se specialistou, nebo vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně. V případě, že není problém vyřešen, postupuje se k dalšímu kroku,
- doporučení na vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně.

Tyto body by měly posílit kompetence učitelů a pomoci jim v postupu při nalezení nějakého problému ve škole. Málo pedagogové zapojují do řešení problémů děti, jichž se problém týká, a jejich rodiče.

Pokud má učitel ve třídě žáka s poruchou chování, musí se zamyslet nad jeho potřebami. Potřebám je nutné vyhovět (nesnažit se jim zabránit), použít techniku, která mu pomůže udržet kontrolu ve třídě. Hlavně se dítě nesmí vykázat ze třídy. Při vstupu do třídy je důležité objasnit, co bude náplní hodiny. Nikdy se nesmí žák veřejně ponižovat. K vytvoření autority by měla pomoci důslednost při dodržování pravidel a postupů. Tím si učitel potřeby žáků určuje sám. Autoritu je třeba si stále udržovat, když je ztracena, nastane krizová situace a dítě už učitel nezvládne. Způsob mluvy je také důležitý. Tichý tón (bez výhrůžek a lichotek) by měl zabrat, jestliže ale nepomáhá, je nutné vymyslet další aktivitu pro třídu. Učitel by neměl před třídou rozebírat své potíže s ní, natož strategii, kterou má s ostatními učiteli. Podpora sounáležitosti je ve třídě potřebná. Toho pedagog docílí organizováním třídních výletů, exkurzí, třídních akcí apod. (Train, 2001, s. 156).

V současnosti se opět na školách objevují školní psychologové. Některé školy ho již mají, některé školy o něho mají zájem. Školní psycholog se specializuje na práci s problémovými dětmi, žáky s poruchami chování, dětmi s vývojovými poruchami učení a jejich nápravu a řešení osobních a vztahových problémů dětí ve škole. Vztah mezi učitelem a školním psychologem je velice důležitý. Jejich spolupráce vypomáhá nalézt prevenci a řešit daný problém. Nedílnou součástí je určení si vztahových rizik. Učitelé mohou mít obavu, že se školní psycholog snaží kontrolovat jejich práci, že se snaží být lepším pedagogem, než jsou oni atd. Psychologové ale mají možnost těmto rizikům a obavám učitelů předcházet (Lazarová, 2008, s. 31-32).

Učitelé předávají psychologům tzv. objednávky. Pokud je vyřeší, vzniká mezi nimi dobrý vztah. Může se ale stát, že učitelé podají nejasné informace objednávky. Tím pádem je pro školního psychologa těžké porozumět problému a nabídka pomoci je nespílitelná. Proto si psycholog hned na začátku vyslovení objednávky reformuluje a vyjasní s učitelem jeho požadavky (Lazarová, 2008, s. 32-33).

Když se vyskytne problém, který škola nemůže zvládnout sama, obrací se učitelé prostřednictvím výchovného poradce nebo vedením školy s žádostí o zapojení vnějších subjektů. Spolupráce je nejčastější s psychology, speciálními pedagogy, sociálními pracovníky z oddělení sociálně právní ochrany dětí, policisty a lékaři. Pedagogicko-psychologická poradna, speciální pedagogická centra jsou nejbližší školám. Dále se mohou zapojit další školské instituce (středisko výchovné péče a diagnostický ústav). I když je každá instituce jinak zaměřená, všechny splňují požadavky poskytování psychologických, speciálně pedagogických a sociálních služeb školám, učitelům, dětem i rodičům (Lazarová, 2008, s. 37).

Výchovný poradce

Spolupracuje s třídním učitelem a školním metodikem prevence. Výchovný poradce se zaměřuje ve škole na primární prevenci sociálně patologických jevů, předcházení školním neúspěchům, integraci a vzdělávání žáků se speciálními potřebami a žáků ze sociálně znevýhodněných rodin, na dlouhodobou péči o žáky se zhoršeným prospěchem. Má za úkol shromažďovat odborné zprávy a informace, vede písemné záznamy. Dále je jeho posláním pomáhat žákům při výběru dalšího studia, zajišťovat speciální vzdělávací potřeby, pomáhat se začleňováním žáků se zdravotním postižením a poskytovat poradenské služby všem žákům (Evjáková, 2009, [on-line]). Dalšími povinnostmi výchovného poradce jsou podle vyhlášky MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních například spolupráce s externími poradnami a středisky výchovné péče. Zprostředkovávání skupinových návštěv žáků školy v informačních poradenských střediscích úřadu práce a informování o jejich službách pro zákonné zástupce žáků. Navozování nových metod pedagogické diagnostiky a vhodné intervence. Poskytování informací o chodu školy a dalších školských a poradenských zařízeních v regionu zákonným zástupcům žáků a žákům (Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

Školní metodik prevence

Školní metodik prevence je pedagog, který je odborně připraven pro výchovné poradenství v oblasti prevence. Jeho úkolem je sledování chování dětí a mládeže z pedagogického, psychologického hlediska a sociální normy. Zvláštní pozornost věnuje také prevenci a zjišťování negativních jevů, poruch a jejich napravování. Měl by se zaměřit na práci s výchovně problémovými dětmi, spolupráci s rodinou, institucemi v šíření dalších výchovných a prevenčních postupů při práci s problémovými dětmi, spolupráci s pracovníky školy a Policií. (Tyšer, 2006)

Vykonává metodickou a koordinační činnost, která obsahuje hlavně tvorbu preventivních programů (MPP). Zaměřuje se přímo na konkrétní oblasti rizikové chování a vzdělává v této problematice další pedagogy. Další činnost je informační, kdy předává informace o primární prevenci ostatním pedagogům a výsledky prevence zpracovává a prezentuje. Vede a aktivizuje spolupracovníky školy pro oblast prevence rizikového chování. Jeho poradenská činnost spočívá ve vyhledávání žáků s rizikem nebo projevy nežádoucího chování. Často se na školách metodikové potýkají s nedostatkem prostoru pro preventivní aktivity či s omezenými kompetencemi ze strany vedení pro takovou činnost a s nechápavostí nutnosti systémové prevence (Čech, Hanáková in Bartoňová, Vítková et al., 2008).

Školní metodik prevence zajišťuje správnou koordinaci preventivních programů na škole. Specializuje se na prevenci záškoláctví, závislosti, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního jednání a sebepoškozování. Metodicky vede činnosti pedagogů v oblasti prevence. Pomáhá pedagogům naučit se vyhledávat sociálně patologické jevy a učí je, jak preventivně působit v třídním kolektivu (Evjáková, 2009, [on-line]).

Podle vyhlášky MŠMT o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, školní metodik prevence zapojuje multikulturní prvky do vzdělávacích procesů. Snaha je o zmírnění vln rasizmu, xenofobie a dalších jevů mezi spolužáky. Zařizuje spolupráci mezi školou a orgány státní správy a samosprávy, které řeší problematiku prevence. Kontaktuje odborné pracoviště, pokud se vyskytl na škole nějaký druh sociálně patologického jevu. Postupně aktualizuje databázi spolupracovníků školy pro oblast prevence. Vyhledává na škole žáky, u kterých se projevuje rizikové chování a následně jim poskytuje poradenství (Vyhláška č. 72/2005 Sb.).

Ředitel

Ředitelé příspěvkových organizací nebo školských právnických osob, které vykonávají činnost škol a školských zařízení, jsou řediteli všech škol a školských zařízení, jejichž činnost daná právnická osoba vykonává. Do svých funkcí jsou jmenováni zřizovatelem a to způsobem a za podmínek vymezených ve školském zákoně. V případě škol a školských zařízení zřizovaných obcí jmenuje ředitele do funkce rada obce. Jmenování ředitele na vedoucí pracovní místo probíhá na základě konkursního řízení vyhlášeného zřizovatelem.

Zákonné předpoklady pro výkon funkce ředitele právnické osoby vykonávající činnost školy jsou vymezeny v § 5 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pedagogických pracovnících“). Ředitelem se může stát pouze trestně bezúhonná fyzická osoba způsobilá k právním úkonům s odbornou kvalifikací pro přímou pedagogickou činnost, která prokáže znalost českého jazyka a je k výkonu činnosti zdravotně způsobilá. Zároveň musí ředitel školy absolvovat stadium pro ředitele škol do dvou let od doby, kdy začne vykonávat funkci ředitele. Toto dovzdělání není nutné, pokud již ředitel školy získal vzdělání vymezené v § 5 odst. 3 zákona o pedagogických pracovnících.

Ředitel příspěvkové organizace nebo školské právnické osoby vykonávající činnost školy/školského zařízení zřizované obcí je od 1. 1. 2012 jmenován na období šesti let. Nejpozději tři měsíce před koncem funkčního období zřizovatel vyhlašuje konkurs. V případě, že tak neučiní, prodlouží se funkční období ředitele subjektu vykonávajícího činnost školy/školského zařízení o dalších šest let. Návrh na vyhlášení konkursu může podat také Česká školní inspekce a školská rada. V případě, že je návrh podán nejpozději šest měsíců před koncem funkčního období, zřizovatel musí konkurs vyhlásit. Ředitelům jmenovaným před 1. 1. 2012 byl v rámci přechodných ustanovení vymezen termín ukončení výkonu práce na místě vedoucího zaměstnance.

Ředitel zabezpečuje průběh vyučování na školách výchovným poradcem a školním metodikem prevence. Samotný boj ředitele proti sociálně patologickým jevům, je spolupráce s pedagogy. (zstgmnachod.cz, [on-line])

Školní psycholog

Školní psycholog působí spolu s výchovným poradcem a metodikem prevence ve škole jako poskytovatel poradenských služeb. Vykonává činnosti konzultační, metodické, diagnostické, informační a poradenské. Spolupracuje s ostatními poradenskými či speciálně školskými zařízeními. Pracuje s žáky, pedagogy i rodiči a dokumentace, kterou si vede, je v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů a etickým kodexem školního psychologa.

V oblasti diagnostiky a diagnostiky spolupracuje při zápisu do prvních ročníků ZŠ, zjišťuje sociální klima ve třídě, provádí diagnostiku při výukových a výchovných problémech, provádí různé ankety, screeniny, dotazníky. V oblasti konzultační, poradenské a intervenční činnosti pečuje o integrované žáky, koordinuje preventivní práci ve třídě, pomáhá při řešení multikulturní problematiky, provádí krizovou intervenci, prevenci školního neúspěchu, kariérové poradenství u žáků.

V oblasti metodické práce a vzdělávací činnosti poskytuje metodickou pomoc učitelům, koordinuje poradenské služby poskytované ve škole a mimo školu, provádí metodickou intervenci z psychodidaktiky pro učitele, organizuje besedy zákonným zástupcům.

Spolupráce učitele se školním psychologem a vnějšími subjekty

V současnosti se opět na školách objevují školní psychologové. Některé školy ho již mají, některé školy o něho mají zájem. Školní psycholog se specializuje na práci s problémovými dětmi, žáky s poruchami chování, dětmi s vývojovými poruchami učení a jejich nápravu a řešení osobních a vztahových problémů dětí ve škole. Vztah mezi učitelem a školním psychologem je velice důležitý. Jejich spolupráce vypomáhá nalézt prevenci a řešit daný problém. Nedílnou součástí je určení si vztahových rizik. Učitelé mohou mít obavu, že se školní psycholog snaží kontrolovat jejich práci, že se snaží být lepším pedagogem, než jsou oni atd. Psychologové ale mají možnost těmto rizikům a obavám učitelů předcházet (Lazarová, 2008, s. 31-32).

Učitelé předávají psychologům tzv. objednávky. Pokud je vyřeší, vzniká mezi nimi dobrý vztah. Může se ale stát, že učitelé podají nejasné informace objednávky. Tím pádem je pro školního psychologa těžké porozumět problému a nabídka pomoci je nesplnitelná. Proto si psycholog hned na začátku vyslovení objednávky reformuluje a vyjasní s učitelem jeho požadavky (Lazarová, 2008, s. 32-33).

Když se vyskytne problém, který škola nemůže zvládnout sama, obrací se učitelé prostřednictvím výchovného poradce nebo vedením školy s žádostí o zapojení vnějších subjektů. Spolupráce je nejčastější s psychology, speciálními pedagogy, sociálními pracovníky z oddělení sociálně právní ochrany dětí, policisty a lékaři. Pedagogicko-psychologická poradna, speciální pedagogická centra jsou nejbližší školám. Dále se mohou zapojit další školské instituce (středisko výchovné péče a diagnostický ústav). I když je každá instituce jinak zaměřená, všechny splňují požadavky poskytování psychologických, speciálně pedagogických a sociálních služeb školám, učitelům, dětem i rodičům (Lazarová, 2008, s. 37).

3.2. Možnosti pedagogicko-psychologické poradny v prevenci záškoláctví

Poradna má za úkol pomáhat žákům ve škole s výukovými i osobními problémy. Jedná se zejména o problémy s učením, v rodinných vztazích (rodiče, sourozenci), s kamarády. Radí dětem při volbě povolání nebo při výběru škol.

Poradenství psychologické se zabývá osobními a rodinnými problémy (problémy s výchovou) a pedagogické poradenství je zaměřené na procesy učení a vyučování. Problémy se mohou různě proplétat a vzniká poradenství školní. Lidé chodí do poraden s přáním, aby za ně všechny problémy vyřešily. V pedagogickém poradenství jde o rozvíjení potencionálu dítěte, nabídnutí opory, nalezení vhodných alternativ a užitečné rady. Pedagogicko-psychologické poradny jsou společností brány jako preventivní a nápravná instituce. „Poradenství jako preventivní proces vytváří podmínky pro osobní růst klientů – psychologicky a sociálně. Poradenství jako nápravný proces odstraňuje zábrany osobního rozvoje klientů a pomáhá jim řešit jejich problémy“ (Lazarová, 2008, s. 40).

Poradci nestačí pouhé vzdělání a sympatie ze strany klientů. Navíc musí být tvořivý, musí mít nové nápady, protože každý případ vyžaduje jiné řešení a není správné nahlížet na každý případ stejně. Dokázat, aby se klient nad svým problémem dokázal pozastavit a popřemýšlet o něm je znakem dobře odvedené práce. Poradci by měli při svém poradenství postupovat podle určitých fází (Lazarová, 2008, s. 40).

Každý poradenský proces má několik fází:

➤ **Příprava**

Děj před schůzkou s klientem (zda má vhodné vzdělání na jednání s klientem, jestli může poradenství vykonávat apod.).

➤ **Otevření**

Vytváření bezpečí pro klienta (sjednání schůzky, první věty při setkání, určení času).

Dojednání

Upřesnění požadavků od klienta, nabídnutí řešení od pracovníka (jak si klient představuje spolupráci, v čem chce pomoci atd.).

➤ **Průběh**

Spolupráce s klientem. Společná snaha o dosažení určeného cíle (techniky dotazování, diagnostiky, jiné metody dle dohody).

➤ Ukončení

Ověřování úspěšné práce (co by se dalo využít, jestli je ještě něco nevyřešeno) (Lazarová, 2008, s. 41-42).

Před samotným pomáháním klientovi, se musí pořádně probrat způsob jejich spolupráce na základě smlouvy, jak bude probíhat a co bude jejím předmětem. Vše funguje na principu objednávky od klienta, nabídky od pracovníka a ujednané zakázky.

3.3. Možnosti střediska výchovné péče v prevenci záškoláctví

Střediska výchovné péče poskytují služby diagnostické (psychologická diagnostika osobnosti, speciálně pedagogická a pedagogicko-psychologická diagnostika poruch chování a sociálního vývoje), preventivně výchovné (výchovně vzdělávací činnosti zaměřené na předcházení poruchám chování nebo na jejich nápravu, vypracovávání individuálního výchovného plánu a podpora klienta při plnění plánu) a poradenské (poradenská intervence včetně telefonické intervence a psychologická podpora poskytovaná klientovi, jenž je v náročné životní situaci), jejichž úpravu nalezneme v § 2 Vyhlášky o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče (Vyhláška č. 458/2005 Sb.).

Nabízejí všestrannou preventivně výchovnou péči pro děti a mladistvé, kteří vykazují negativní jevy chování, u nichž ještě nejsou důvody pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy ve speciálních výchovných zařízeních. Střediska jsou buď internátní pobytová výchovná zařízení, nebo zařízení, která poskytují ambulantní péči i poradenské služby. Nabízí služby dětem a mladým lidem, kteří mají problémy s chováním, zvládáním některých situací, s kamarády, s rodiči atd. Problémy se mohou týkat také šikany, obtížné situace v rodině, a dalších patologických jevů. Pracují zde speciální pedagogové, psychologové, sociální pracovníci a výchovný terapeut. Tito pracovníci nabízejí konzultace nejen pro děti a mladistvé, ale také pro školy (řešení problémových situací s žáky, řešení šikany, apod.) (www.ddu-hk.cz, 2010, [on-line]).

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Následující kapitola je věnována výzkumnému šetření, které bylo zaměřeno na zjištění příčin úniků žáků druhého stupně ze škol. Výzkumné šetření se skládá ze dvou částí, z něhož první část byla formou dotazníkového výzkumu vyplňovaného samotnými žáky základní školy a druhá část je tvořena rozhovory s pracovníky na základních školách, kteří se setkávají při své práci s tématem záškoláctví a jsou zapojeni do hledání možností prevence tohoto patologického jevu. Výzkumný problém, který řeší bakalářská práce, jsou zvýšená rizika způsobená výskytem záškoláctví a možná neznalost pracovníků ve školství nalézt vhodné možnosti prevence.

4.1. Cíle a metodologie výzkumného šetření – první část

Cílem bakalářské práce bylo zjištění, proč žáci druhého stupně ZŠ chodí za školu. A nalezení nejvhodnějších preventivních opatření, které by snížili míru výskytu tohoto patologického jevu na základních školách. Pro nalezení možností prevence jsou použity dvě části empirického výzkumu, z nichž první je dotazníkové šetření.

Cílem výzkumu bylo zmapování výskytu záškoláctví na druhém stupni základních škol na Náchodsku. Mapování proběhlo formou dotazníků, které byli rozdány žákům druhého stupně, kteří navštěvují Základní školu Komenského v Náchodě a dále žákům druhého stupně, kteří navštěvují Základní školu T. G. Masaryka v Náchodě

Cílem dotazníkového šetření bylo zjištění, zda-li žáci vyšších ročníků chodí za školu častěji, než žáci nižších ročníků, a co je vedlo k tomu za školu jít, případně kde čas za školou trávily. Zda je vedla k zameškání výuky nuda, zvědavost, jestli měly starost z předcházející písemky, nebo do školy nechodí kvůli neshodám se spolužáky či učiteli. Pokud za školou byly, dotazníkový výzkum zjišťoval, kde děti čas mimo školu trávily. Dalším cílem bylo zjištění, zda-li má způsob výuky vliv na vznik záškoláctví. Jestli když se žákovi zdá hodina zajímavá, do školy chodí častěji než žák, kterého vyučovací hodiny nudí a tudíž jde radši za školu.

4.1.1. Použité metody zkoumání

K empirické části práce byla použita metoda šetření pomocí dotazníku. Chráska (Chráska, 2007, s. 163-164) uvádí, že dotazník je velmi frekventovanou metodou získávání dat v pedagogických výzkumech. Je to soustava předem připravených otázek, které jsou promyšleně seřazeny, a respondent na ně odpovídá písemně. Dotazníkům je často vytýkáno, že nezjišťuje to, jací respondenti jsou, ale zjišťuje to, jak respondenti vidí sami sebe, nebo chtějí, aby byli viděni. Nicméně využívání kvantitativního šetření v pedagogických výzkumech je vysoké. Výhodou dotazníků ale je, že poměrně rychle shromažďuje data od velkého počtu respondentů. V dotazníku byly použity otázky, kde měli respondenti na výběr z několika možných odpovědí. Dotazník byl sestaven z 11 otázek, z toho 3 dichotomické a 8 uzavřených (viz. příloha č. I). V první části dotazníku jsou respondenti dotazováni na to, který stupeň základní školy navštěvují, a na to, zda je zajímavá vyučování ve škole. Dále jsou respondenti dotazováni, zda řeší své problémy s učiteli a výchovnými poradci a jestli znají kázeňské postihy za záškoláctví. V poslední části dotazníku jsou tázáni, jestli za školou někdy byli, z jakého důvodu a kde trávili čas za školou. Otázky byly sestavovány tak, aby byly srozumitelné pro cílovou skupinu, tedy pro žáky druhého stupně základní školy. Celkem bylo rozdáno 400 dotazníků, z čehož se vrátilo 305 dotazníků.

V úvodu dotazníku jsem respondenta seznámila se svým studijním oborem a se svým zaměřením bakalářské práce. Samozřejmě jsem je ujistila, že dotazníky proběhnou v anonymitě a poděkovala jsem jim za čas, který věnovali vyplnění dotazníku. Sestavení výzkumných otázek jsem směřovala podle tří hypotéz, které jsou stanoveny v následující podkapitole.

4.1.2. Charakteristika zkoumaného souboru

Do první části výzkumného šetření byly zapojeny děti, které chodí na druhý stupeň základní školy. Děti ve věku od 11 (12) do 15 (16) let, byly vybrány náhodně. Dotazníky byli dány učitelům na základní škole, kteří učí 6., 7., 8. a 9. třídy. Nejvhodnější předmět pro rozdání dotazníků byla vyučovací hodina Rodinné nebo Občanské výuky, kde se žáci mohli rovnou dotazovat učitelů, když něčemu nerozuměli nebo mohli využít téma dotazníku k navázání diskuze na toto téma.

4.1.3. Stanovení hypotéz

Hypotézy byly vytvořeny podle dat a informací získaných z teoretické části a podle těchto hypotéz byly tvořeny výzkumné otázky do dotazníku.

Hypotéza se dá chápat jako jádro kvantitativně orientovaných výzkumů. Žádné výzkumné řešení nemůže hypotézu jednoznačně dokázat, většinou jen zdůvodňuje její přijatelnost. Musí být vyjádřena oznamovací větou a také musí vyjadřovat vztah mezi dvěma proměnnými (proto má být formulována jako tvrzení o rozdílech, vztazích, důsledcích nebo následcích). (Chráska, 2007, s. 17-18)

I. Hypotéza

U žáků osmých a devátých tříd se záškoláctví objevuje více, než u žáků nižších ročníků.

V osmých a devátých třídách jsou 13-15leté děti, které si procházejí prepubertálním obdobím. Mění se osobnost dítěte, zkouší experimentovat a nalézají nové zkušenosti. Objevují se vzdory proti autoritě učitele (Vágnerová, 2001). Tuto hypotézu sytí otázky č. 1 a 8.

II. Hypotéza

Žáci, kteří považují vyučovací hodiny za zajímavé, chodí za školu méně, než žáci, kteří vyučovací hodiny považují za nezajímavé.

Špatné studijní metody můžou navodit žákovi myšlenku jít za školu. Výuka, jež je nezajímavá, se pro žáka stává zbytečnou ztrátou času. Učitelé, kteří nedokážou žáka při hodině motivovat ke spolupráci, nebo upoutat jeho pozornost, nějakou zajímavou informací vloženou do běžného výkladu, mohou být příčinou vzniku záškoláctví. (Gajdošová; Herényiová, 2006, s. 62-67) Druhou hypotézu sytí otázky č. 2 a 8. Znovu ještě doplnit zdůvodnění.

4.1.4. Výsledky výzkumného šetření

Jak jsem již uvedla, celkem bylo rozdáno 400 dotazníků, a vrátilo se jich 305. V následujícím textu budou uvedeny výsledky dotazníkového šetření. Data jsou zpracována v tabulkách a jsou řazena dle pořadí otázek v dotazníku (viz Příloha č. 1).

Otázka č. 1: Do jaké třídy chodíš?

V první otázce jsem zjišťovala, do jaké třídy respondenti chodí. Z 317 dotazovaných uvedlo, že 79 chodí do 6. třídy, 81 do 7. třídy, 65 do 8. třídy a 92 do třídy deváté.

	Počet	%
6. třída	79	25%
7. třída	81	26%
8. třída	65	20%
9. třída	92	29%
Celkem	317	100%

Tab. 1: Do jaké třídy chodíš?

Otázka č. 2: Zajímají Tě vyučovací hodiny?

Tato otázka měla za úkol zjistit, jestli respondenty zajímají vyučovací hodiny. Jestli jsou pro žáky vyučovací hodiny přínosné nebo ne. 87 dotazovaných žáků uvedlo, že je vyučovací hodiny zajímají, 149 uvedlo, že je vyučovací hodiny nezajímají a 81 z dotazovaných uvedlo, že je hodiny zajímají jen někdy.

	Počet	%
Ano	90	28%
Ne	149	47%
Někdy	78	25%
Celkem	317	100%

Tab. 2: Zajímají Tě vyučovací hodiny?

Otázka č. 3: *Chápeš učitele, když ti něco vysvětluje (nová látka, příklad v matematice, atd.)?*

Třetí otázka zjišťovala, pohled žáků na srozumitelnost vykládané látky učitelem. Podle výsledků by se dalo odvodit, že učitelé mají špatné vyučovací metody. 167 respondentů učitele při výuce chápe, 73 výuku nechápe a 77 respondentů odpovědělo, že učitele chápe někdy.

	Počet	%
Ano	167	53%
Ne	73	23%
Někdy	77	24%
Celkem	317	100%

Tab. 3: Chápeš učitele, když ti něco vysvětluje (nova látka, příklad v matematice, atd.)?

Otázka č. 4: *Byl/a jsi někdy se svým problémem (osobním, školním) za učitelem, nebo výchovným poradcem?*

Otázka měla zjistit, jestli respondenti vyhledávají pomoc od učitelů a výchovných poradců. Se svým problémem chodí za učitelem nebo výchovným poradcem 100 žáků, zatímco 217 za učitelem nebo výchovným poradcem nikdy nebylo.

	Počet	%
Ano	100	32%
Ne	217	68%
Celkem	317	100%

Tab. 4: Byl/a jsi někdy se svým problémem (osobním, školním) za učitelem, nebo výchovným poradcem?

Otázka č. 5: *Viš, jakým způsobem může škola (učitel, ředitel) žáka za chození za školu potrestat?*

Pátá dotazníková otázka zjišťovala, zda jsou respondenti dostatečně informováni o možných důsledcích záškoláctví. 244 respondentů ví, jakým způsobem se záškoláctví trestá, 73 respondentů neví.

	Počet	%
Ano	244	77%
Ne	73	23%
Celkem	317	100%

Tab. 5: Viš jakým způsobem může škola (učitel, ředitel) žáka za chození za školu potrestat?

Otázka č. 6: *Kdyby se záškoláctví netrestalo, chodil/a bys za školu?*

Podstatou zjišťování této otázky bylo, jestli by respondenti šli za školu, kdyby nebyli tresty za chození za školu. Kdyby se záškoláctví netrestalo, tak by chodilo za školu 78 žáků, 143 žáků by do školy chodilo i tak a 96 žáků neví, jestli by šli za školu.

	Počet	%
Ano	78	25%
Ne	143	45%
Nevím	96	30%
Celkem	317	100%

Tab. 6: Kdyby se záškoláctví netrestalo, chodil/a bys za školu?

Otázka č. 7: *Máš strach z kázeňských postihů, které bys mohl/a dostat za záškoláctví?*

Otázka zjišťovala, jestli respondenti mají strach z kázeňských postihů a tím pádem za školu nejdou. Z kázeňského postihu má strach 102 respondentů, 44 uvedlo, že strach nemají a 171 respondentů za školu nechodí.

	Počet	%
Ano	102	32%
Ne	44	14%
Nechodím za školu	171	54%
Celkem	317	100%

Tab. 7: Máš strach z kázeňských postihů, které bys mohl/a dostat za záškoláctví?

Otázka č. 8: *Byl/a jsi za školou?*

Otázka číslo osm měla za úkol zjistit, kolik respondent chodí za školu a kolik ne. 54 dotazovaných se přiznalo, že za školou byli, 263 odpovědělo, že za školou nebylo.

	Počet	%
Ano	54	17%
Ne	263	83%
Celkem	317	100%

Tab. 8: Byl/a jsi za školou?

Otázka č. 9: *Pokud ano, z jakého důvodu jsi byl/a za školou?*

Zde měli respondenti na výběr z několika odpovědí, kde měli uvést důvod, proč za školou byli. Od 54 respondentů, kteří chodí za školu, bylo zjištěno 65 odpovědí, kdy 25 respondentů uvedlo, že chodí za školu z nudy, 10 ze zvědavosti, 3 kvůli strachu z písemky, 9 uvedlo, že byli donuceni přáteli a 16 respondentům se do školy nechtělo.

	Počet	%
Z nudy	25	38%
Ze zvědavosti	10	15%
Kvůli strachu z písemky	3	5%
Kvůli neshodám se spolužáky nebo učiteli	2	3%
Byl jsem donucen přáteli	9	14%
Do školy se mi nechtělo	16	25%
Celkem	317	100%

Tab. 9: Pokud ano, z jakého důvodu jsi byl/a za školou?

Otázka č. 10: *Pokud ano, čas za školou trávíš (zaškrtni více odpovědi):*

Opět měli respondenti zaškrtnout více odpovědí, kde tráví čas za školou. Z 54 respondentů, kteří byli za školou, bylo zjištěno 54 odpovědí, kdy 25 respondentů tráví čas za školou doma, 2 uvedli, že tráví čas v hospodě, restauraci, non stopu nebo baru a 6 respondentů uvedlo, že čas tráví jinde.

	Počet	%
Doma	25	46%
V hospodě, restauraci, non stopu, baru	2	4%
Venku (v parku například)	21	39%
Jinde	6	11%
Celkem	317	100%

Tab. 10: Pokud ano, čas za školou tráviš (zaškrtni více odpovědí):

Otázka č. 11: *Byl/a jsi někdy potrestán/a za záškoláctví?*

Zde měli žáci odpovědět, jestli byli potrestáni za své jednání, nebo jestli za školu chodí. 19 žáků bylo potrestáno za záškoláctví, 37 žáků potrestáno nebylo a 261 žáků uvedlo, že za školu nechodí.

	Počet	%
Ano	19	6%
Ne	37	12%
Nechodím za školu	261	82%
Celkem	317	100%

Tab. 11: Byl/a jsi někdy potrestán/a za záškoláctví?

4.1.5. Ověření hypotéz

Před zahájením výzkumu byly stanoveny tři hypotézy, které byly vytvořeny na základě dat, uvedených v teoretické části. Hypotézy tvoří podklad pro dotazníkové otázky.

I. Hypotéza

U žáků osmých a devátých tříd se záškoláctví objevuje více, než u žáků nižších ročníků.

První hypotézou vyslovujeme domněnku, že žáci 8. a 9. třídy chodí za školu častěji než žáci nižších tříd (6. a 7. třída). Tuto hypotézu sytí otázky č. 1 a 8. Na otázku č. 8: *Byl/a jsi někdy za školou?*, odpovědělo kladně 37 žáků z celkového počtu 157 žáků 8. a 9. tříd. Na tutéž otázku odpovědělo kladně 17 žáků z celkového počtu dotazovaných 160 žáků 6. a 7. tříd. Z těchto výsledků jasně vyplývá, že záškoláctví se objevuje více u žáků 8. a 9. tříd než u žáků nižších ročníků.

Hypotézu přijímám.

II. Hypotéza

Žáci, kteří považují vyučovací hodiny za zajímavé, chodí za školu méně, než žáci, kteří vyučovací hodiny považují za nezajímavé.

Druhou hypotézu sytí otázky č. 2 a 8. Na otázku č. 2: *Zajímají Tě vyučovací hodiny?*, odpovědělo kladně 90 žáků (28%) a záporně odpovědělo 149 žáků (47%). 78 žáků (25%) uvedlo, že je to ve škole baví jen občas. Pro potřeby tohoto výzkumu budeme považovat všechny co odpověděli na 2. otázku ano a občas za ty, kteří považují vyučovací hodiny za zajímavé. Z tohoto vzorku respondentů odpovědělo 22 na otázku č. 8: *Byl/a jsi za školou?* kladně. Z respondentů, kteří nepovažují vyučovací hodiny za zajímavé chodí za školu 32. Z těchto výsledků je zřejmé, že žáci, kteří považují vyučovací hodiny za zajímavé, chodí za školu méně, než ti, kteří vyučovací hodiny považují za nezajímavé.

Hypotézu přijímám.

4.1.6. Shrnutí výzkumného šetření

Na tomto výzkumu se podíleli žáci druhého stupně základních škol. Cílem bylo zjistit, pomocí kvantitativního šetření, jestli žáci osmých a devátých tříd, chodí za školu častěji, než žáci šestých a sedmých tříd, zda informovanost o důsledcích má vliv na záškoláctví a jestli žáci, které vyučovací hodiny ve škole zajímají, chodí za školu méně, než žáci, které vyučovací hodiny ve škole nezajímají. Zjištění informací z dotazníků je pro mě zajímavé, protože mě tato problematika velice zajímá. Mé šetření může pomoci k nalezení vhodných preventivních opatření.

Z 317 respondentů se přiznalo, že chodí za školu 54 žáků (17%). 47% žáků uvedlo, že je vyučování nezajímá a 16,8% respondentů je dostatečně informováno o důsledcích záškoláctví a za školu nechodí.

Ze třech stanovených hypotéz se potvrdili všechny. Cíl výzkumu byl splněn.

4.2. Cíle a metodologie výzkumného šetření – druhá část

Tato kapitola je věnována druhé části výzkumného šetření. Cílem kvalitativního výzkumu bylo zjištění možností prevence na druhém stupni základních škol na Náchodsku. Zjištění, jak je chození za školu rozšířené na konkrétních školách, jakým způsobem školy tento patologický jev řeší, zda je vůbec nějaké vhodné řešení. Dále jaké konkrétní preventivní programy na školách probíhají a jaký je názor škol na minimalizování výskytu záškoláctví. A hlavními výzkumnými otázkami empirické části bylo, nalézt vhodnou prevenci, zjištěnou přímo od pracovníků školských zařízení a jaká nejvhodnější prevence je v tomto případě nejlepším řešením záškoláctví.

4.2.1. Použité metody zkoumání

Hendl (Hendl, 2005, s. 172) uvádí ve své publikaci, že neexistuje přesný popis jak vytvořit vhodný rozhovor. Jsou vytvořeny ale určité zásady, jimiž je možné se při tvorbě rozhovoru řídit. Řádně si rozhovor připravit. Určený cíl zajišťuje celý proces výzkumu. Dotazovanému je při rozhovoru umožněno vyjadřovat se podle svého vlastního uvážení. Důležité je seznámení dotazovaného s informacemi, které od něj požadujeme a proč jsou pro nás tak důležité. Otázky v rozhovoru nejsou totožné s otázkami výzkumnými.

Otázky v rozhovoru byly sestaveny tak, aby se na ně dalo odpovídat otevřenou formou, a aby zjistily vše potřebné. Otázky byly pokládány celkem 8 pracovníkům dvou základních škol. Konkrétně na ZŠ T.G.M. a ZŠ Komenského. Jména respondentů nejsou uvedena z důvodu přání anonymity. Dotazovaní odpovídali na 4 otázky. Nejprve na otázku, jaký je současný výskyt záškoláctví na jejich škole. Dále jaký mají na škole způsob pro řešení záškoláctví. Jakými preventivními programy se řídí, a jaké nevhodnější preventivní opatření by snížilo míru výskytu tohoto patologického jevu na druhém stupni základních škol.

V úvodu našeho setkání jsem respondentu seznámila se svým studijním oborem a se svým zaměřením bakalářské práce.

4.2.2. Charakteristika zkoumaného souboru

Rozhovor byl určen celkově 8 pracovníkům na dvou základních školách (4 pracovníci na ZŠ T.G.M. a 4 na ZŠ Komenského). Konkrétně se jednalo o ředitele školy, školního metodika prevence, výchovného poradce a školního psychologa. Dotazovaní byli osobně osloveni a požádáni o poskytnutí rozhovoru. Jejich jména nejsou uveřejněni, protože si přáli zůstat v anonymitě. Rozhovor probíhal přímo na určité škole při volné chvíli dotazovaného.

V úvodu našeho setkání jsem respondentu seznámila se svým studijním oborem a se svým zaměřením bakalářské práce. Potvrdila jsem, že jejich odpovědi budou absolutně anonymní a poděkovala jim za čas, který mi věnovali.

4.2.3. Výsledky výzkumného šetření

Jaký je současný stav záškoláctví u vás na škole?

Na první otázku všichni respondenti odpověděli, že se u nich na školách vyskytují v současné době především problémy s pozdními příchody žáků a občasné neomluvené absence. Na jedné škole se snaží udržet vzrůstající tendence záškoláctví v přijatelných mezích a dle odpovědí v dotazníku lze říci, že tento přístup funguje.

Jeden z respondentů, který spolupracuje se ZŠ Komenského a ZŠ T.G.M. poukazuje na fakt, že na ZŠ T.G.M. je výskyt záškoláctví značně vyšší než na druhé základní škole. Hlavním důvodem tohoto rozdílu je fakt, že ZŠ T.G.M. začalo v poslední době navštěvovat mnoho romských dětí. *„U základní školy T.G.M. je procento výskytu záškoláctví poměrně vyšší než u ZŠ. Komenského, může za to z části přibyték romských žáků, kteří mají na škole T. G. Masaryka sice své speciální třídy, ale i tak zvyšují záškoláctví. Setkáváme se zde s neomluvenou absencí, nesmyslnými výmluvami a pozdními příchody do školy.“*

V romské komunitě není vzdělání prioritou a rodiče, kteří jsou mnohdy sami negramotní, nevidí žádný důvod k tomu, aby své děti posílali do školy. V mnoha případech má ale vliv na záškoláctví finanční situace rodičů, kteří si nemohou dovolit například dítěti platit svačiny, dopravu, školní výlety a jiné akce. Dalším faktorem je velká sociální soudržnost romské komunity, především vztah matky a dítěte. Matka nechápe, proč by měla dítě posílat do školy a bránit mu v tom, aby běhalo po venku a hrálo si. Odlišnosti romského etnika od většinové české společnosti v otázkách kultury, temperamentů, zvyků a hodnot je celospolečenským problémem, na jehož řešení je třeba trpělivosti a tvoření postupných změn (Nečas, 1995).

Jakým způsobem záškoláctví řešíte?

Respondenti řeší záškoláctví především podle zákona a podle metodických doporučení v minimálním preventivním programu a individuálním výchovném programu. *„Snažíme se záškoláctví řešit dle Minimálního preventivního plánu školy, a podle paragrafů v zákoně zabývající se touto problematikou.“* Hlavní zásadou je individuální přístup ke každému žákovi. Pokud se objeví záškoláctví na ZŠ T.G.M. snaží se ho v první řadě řešit pouze s žákem, pokud toto řešení zklame a nefunguje, řeší se poté i s rodiči a v krajích případech i s OSPOD.

Probíhají u vás na škole nějaké preventivní programy proti záškoláctví?

Data získaná rozhovory s pracovníky na školách zabývajících se prevencí záškoláctví ukazují, že na většině základních škol Náchodska nějaký preventivní program probíhá. Pouze ZŠ T.G.M. se spíše než preventivními programy řídí vlastními zkušenostmi získanými během působení ve školství. *„Cílené programy ne, myslím, že nejefektivnějším preventivním programem je dobrý příklad např. pedagogů, diskuse, ve kterých mají žáci možnost promýšlet činy a jejich důsledky“*. Na ostatních školách funguje minimální preventivní program. Na ZŠ Komenského se metodik prevence k otázce vyjádřil následovně: *„Od roku 2009 jsme přijali jednotný postup při řešení záškoláctví na Náchodských školách. Ten vznikl díky spolupráci s městským úřadem v Náchodě, odborem školství, kultury, sportu a cestovního ruchu a odboru sociálních věcí a zdravotnictví.“* Na příkladu této základní školy je zřejmé, že otázka prevence šikany není pouze problémem pro školy, ale je potřeba, aby se do jejího řešení zapojily i jiné instituce. V tomto případě se jedná o obecní úřad a odbor školství, kultury, sportu a cestovního ruchu a odbor sociálních věcí a zdravotnictví. V současné době se stále častěji objevují snahy o zapojení rodičů nebo jiných zákonných zástupců dítěte do preventivních programů.

Co si myslíte, že by nejvíce zabránilo chodit žákům za školu?

Všichni respondenti se shodují, že by se výskyt záškoláctví snížil v případě, že by byla výuka pro žáky zajímavější a smysluplnější. Bylo by potřeba zvýšit motivaci žáků pro chození do školy, jednou z možností jak toho dosáhnout je lepší propojení teorie s praxí a ukázání žákům, že učení má smysl a může je i bavit. Většina respondentů se také shoduje na tom, že ne všechny příčiny záškoláctví jsou ovlivnitelné školou, často je potřeba, aby se postarali rodiče nebo jiné instituce. *„Občas se vyskytují příčiny záškoláctví, které může škola jen stěží ovlivnit“*.

Učitel má na žáka značný vliv. Záleží na něm, jak látku dětem vysvětlí, jestli výklad propojí i se zajímavostmi, aby to bylo pro děti smysluplnější. Dále co záleží na pedagogovi, je správná motivace. Aby žáci měli potřebu a touhu něčeho dosáhnout. Motivace patří k nejdůležitějším činitelům v učení. Pokud žák bude správně motivován, nebude mít potřebu z hodin utíkat, či se jim vyhýbat. (Kalhous; Obst, 2005)

4.2.4. Shrnutí výzkumu

Druhou částí výzkumu se nám potvrdila i první část, kdy žáci tvrdili, že kdyby je vyučovací hodiny více bavili, za školu by chodili méně. A tento názor zatávají i dotazovaní pracovníci na základních školách. Ti tvrdí, že kdyby byla výuka více smysluplná pro žáky a mohli při vyučovacích hodinách více diskutovat, výskyt záškoláctví by se určitě zmenšil. Dotazovaní také uvedli, že je v prevenci důležitý i přístup samotného pedagoga. Každá škola se řídí svým Minimálním preventivním programem při řešení tohoto patologického jevu. Po shrnutí obou částí empirického výzkumu, můžeme říci, že nejvhodnější možnosti prevence jsou zlepšení vyučovacích hodin, tím pádem je potřeba větší připravenost pedagogů na vyučovací hodiny a snaha výuku spestit nějakými zajímavostmi, aby se žáci mohli aktivně zapojit, lépe vykládanou látku chápali a neměli problém pochopit, co po nich učitel chce. Každý učitel by měl jít žákovi příkladem a snažit se předat smysluplně informace žákovi, měl by dokázat spojit teorii s praxí, aby to pro dítě bylo více zajímavé. Dítě musí chápat vyučovanou látku a dokázat o ní diskutovat. Musí se těšit na vyučovací hodiny a být nedočkavý, co všechno se ještě dozví. To je jeden z hlavních preventivních opatření pro záškoláctví a nejen pro něj, i pro další patologické jevy na druhém stupni základních škol.

ZÁVĚR

Se záškoláctvím se setkáváme čím dál více, ale přesto je jeho závažnost v současnosti poněkud opomíjena. Jako argument můžeme použít nedostatek aktuální literatury, která by danou problematiku řešila. Dále nevelké množství programů specifické prevence záškoláctví. Proto je tato bakalářská práce zaměřena na zmapování stávajících způsobů prevence záškoláctví.

Hlavním postupem k nalezení vhodného preventivního přístupu je vymezení příčin záškoláctví, které můžeme nalézt ve vnějších vlivech působících na dítě, jako jsou vlivy primárních sociálních skupin (rodina, vrstevníci) ale i prostředí školy a třídy. Náchylnost k záškoláctví však může pocházet také z vnitřních dispozic konkrétního dítěte. Pochopení skutečné motivace žáka k záškoláctví umožní aplikovat přijatelný individuálně preventivní postup. V souladu s dalšími informacemi či případy záškoláctví pak navíc může posloužit i jako podklad pro nastavení specificky orientované preventivní činnosti, nejčastěji v rámci školy.

Podobně jako u dalších poruch chování, můžeme přisoudit největší díl odpovědnosti za výchovu a zároveň nejširší a nejefektivnější možnosti prevence rodině. V poslední době však v souvislosti s velkými společenskými změnami narůstá v tomto směru vliv školy, a to ruku v ruce se zvětšující se délkou času, který v ní děti stráví. Tomuto trendu se snaží některé školy v rámci platné legislativy vyjít vstříc, a tak vedle tradičních funkcí učitele, třídního učitele, výchovného poradce a školního metodika prevence sociálně patologických jevů zřizují pozice školního psychologa a školního speciálního pedagoga. Záškoláctví a jeho vznik jsou ovlivňovány mnoha faktory, hlavním faktorem je sociální prostředí, ve kterém se jedinec nachází a jeho osobnostní faktory

Výzkumná část práce je složena ze dvou částí, z nichž je první část podložena dotazníkovým šetřením, kdy byli dotazníky rozdány na dvě základní školy v Náchodě žákům druhého stupně základní školy. Cílem prvního výzkumného šetření bylo dokázat, jestli žáci vyšších ročníků chodí za školu více, než-li žáci nižších ročníků, a zda žáci, které vyučovací hodiny baví méně chodí za školu méně než ti, pro které je vyučování nezajímavé. Obojí bylo úspěšně potvrzeno a vyplývá z toho tedy, že se musí preventivně více působit na žáky osmé a deváté třídy a bylo by dobré, kdyby se učitelé snažili více motivovat žáky k výuce a na hodiny se připravovali tak, aby byli schopni vyučovat látku zajímavějším způsobem pro žáky. Z první části výzkumného šetření můžeme usodit, že školní prostředí a pedagog má také podíl na vznik záškoláctví. Pedagog jakož to nositel informací a osobnost, která by měla být žákem uznávaná, musí neustále pozorovat třídní prostředí a být důsledný při evidenci a kontrole školní docházky. Při naplnění podstaty porušení školní docházky ihned zahájit kroky, které mu ukládá školský zákon, nebo řád školy. Druhá část empirického výzkumu je tvořena rozhovory s pracovníky, věnujících se výskytům tohoto patologického jevu a jeho prevencí a cílem této části bylo zjistit možné preventivní postupy při zjištění tohoto patologického jevu a zjištění, jaké možnosti prevence na dané základní škole v Náchodě uplatňují.

Z druhé výzkumné části se nám potvrdila i hypotéza z první části, kdy samotní žáci uváděli, že by do školy chodili více, kdyby je vyučovací hodiny bavili. Stejně odpověděli i dotazovaní pracovníci na školách. Velkou část na prevenci záškoláctví tedy nese pedagog. Na něm záleží, jak vyučovanou látku dětem vysvětlí, jaký zájem u žáků probudí a zda všichni látku pochopí. Pokud se učitelé podaří upoutat pozornost žáků, správně je namotivovat a objevit jejich nadšení pro vyučovací předmět, může se výskyt patologickým jevů výsoce snížit.

POUŽITÁ LITERATURA

ELLIOT, Julian; PLACE, Maurice. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada Publishing, 2002. 206 s. ISBN 80-247-0182-0.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu:: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2007. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.

ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2008. 160 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1718-0.

ČEH, T., HANÁKOVÁ, I. *První zkušenosti z implementace témat primární prevence rizkového chování do školních vzdělávacích programů*. In BARTOŇOVÁ, M. VÍTKOVÁ, M., et al. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami II.: Education of pupils with special educational needs II*. 1. vyd. Brno: Paido, 2008, 265-271 s. ISBN 978-80-210-4736-

GAJDOŠOVÁ, Eva - HERÉNYIOVÁ, Gabriela. *Rozvíjení emoční inteligence žáků : prevence šikánování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2006. 324 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7367-115-8.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

JEDLIČKA, Richard; KOŤA, Jaroslav. *Aktuální problémy výchovy: Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. 169 s. ISBN 80-7184-555-8.

KALHOUS, Zdeněk - OBST, Otto. *Didaktika sekundární školy*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2003. 186 s. Skripta. ISBN 80-244-0599-7.

KRAUS, Blahoslav - HRONCOVÁ, Jolana. *Sociální patologie*. Vyd. 1. Hradec Králové : Gaudeamus, 2007. 325 s. ISBN 978-80-7041-896-3.

KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005. 151 s. ISBN 80-7178-945-3.

LANGMEIER, Josef; LANGMEIER, Miloš; KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie*. Praha : H&H, 1998. 132 s. ISBN 80-86180-03-4.

LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele : o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. 2., upr. vyd. Brno : Paido, 2008. 69 s. ISBN 978-80-7315-169-0.

LAZAROVÁ, Bohumíra. *První pomoc při řešení výchovných problémů : poradenské minimum pro učitele*. Praha : Agentura STROM, 1998. 62 s. Škola 21. sv. 4. ISBN 80-86106-00-4.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

MATĚJČEK, Zdeněk; DYTRYCH, Zdeněk. *Jak a proč nás trápí děti*. 1. vyd. Praha : Grada, 1997. 187 s. ISBN 80-7169-587-4.

MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence : možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha : Portál, 1998. 335 s. ISBN 80-7178-226-2.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 3. dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, 97 s. ISBN 80-706-7559-4.

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno : Paido, 2006. 404 s. ISBN 80-7315-120-0.

RENOTIÉROVÁ, Marie; LUDÍKOVÁ, Libuše. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. 313 s. Učebnice. ISBN 80-244-1475-9.

STANKOWSKI, Adam. *Etopedie : úvod do resocializační pedagogiky*. Vyd. 1. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2003. 57 s. ISBN 80-7042-257-2.

TRAIN, Alan. *Nejčastější poruchy chování dětí : jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 198 s. ISBN 80-7178-503-2.

TYŠER, J. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. Vyd. 1. Most: Hněvín, 2006, 103 s. ISBN 80-866-541-76.

VÁGNEROVÁ, Marie; KLÉGROVÁ, Jarmila. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2008. 538 s. ISBN 978-80-246-1538-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 2001. 170 s. ISBN 80-7184-488-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie školního dítěte*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1997. 88 s. ISBN 80-7184-487-X.

Internetové zdroje:

DĚTSTKÝ DIAGNOSTICKÝ ÚSTAV. *Střediska*. [online]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <http://www.ddu-hk.cz/strediska>.

EVJÁKOVÁ, Radka. *Výchovné poradenství ve školách*. [online]. [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.zkola.cz/rodice/vychovadeti/vychovneporadenstvi/Stranky/V%C3%BDchovn%C3%A9-poradenstv%C3%AD-ve-%C5%A1kol%C3%A1ch.aspx>.

NOVÁKOVÁ, Milena. *Moje dítě chodí za školu, co s tím?* [online]. [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-ditete/zaskolactvi.shtml>.

PREVENCE-INFO. *Partneři řešení*. [online]. [cit. 2014-01-03]. Dostupné z: <http://www.prevence-info.cz/partneri-reseni-6>.

RESCUE TEAM SLOVAKIA. *10 nepravd o záškoláctví*. [online]. [cit. 2014-26-02]. Dostupné z: <http://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/zaskolactvi-a-jine-problemy-ve-skole/10-nepravd-o-zaskolactvi.html>.

SPS.ZDRAVASKOLA. *Záškoláctví*. [online]. [cit. 2014-13-03]. Dostupné z: <http://www.sps-zdravaskola.cz/prirucka--33/>.

ZŠ T.G.M. *Výchovný poradce*. . [online]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <http://www.zstgmnachod.cz/>.

Legislativní dokumenty:

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v platném znění.

Vyhláška MŠMT ČR č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, v platném znění.

Metodický pokyn MŠMT č. j. 10194/2002-14 k jednotnému přístupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví.

Vyhláška MŠMT č. 458/2005 Sb., o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče.

Seznam příloh:

Dotazník.....	I.
Rozhovory.....	III.
Nepřítomnost žáka základní školy na vyučování, omlování absence (škola, OSPOD, Policie ČR).....	IX.
Minimální preventivní program	XI.

I. Dotazník

Ahoj, jmenuji se Michaela Bitnarová a jsem studentkou Sociální patologie a prevence na Univerzitě v Hradci Králové. Chtěla bych tě poprosit a vyplnění krátkého dotazníku, který se týká záškoláctví. Velmi by mi to pomohlo při ukončování mého studia. Dotazník je anonymní, takže můžeš být upřímný/a, protože se nikdo nedozví, co jsi psal/a. Správnou odpověď zaškrtni. Děkuji za tvůj čas.

1. Do jaké třídy chodíš?

- a. 6. třída
- b. 7. třída
- c. 8. třída
- d. 9. třída

2. Zajímají tě vyučovací hodiny?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Někdy

3. Chápeš učitele, když ti něco vysvětluje (nová látka, příklad v matematice atd.)?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Někdy

4. Byl/a jsi někdy se svým problémem (osobním, školním) za učitelem, nebo výchovným poradcem?

- a. Ano
- b. Ne

5. Víš, jakým způsobem, může škola (učitel, ředitel) žáka za chození za školu potrestat?

- a. Ano
- b. Ne

6. Kdyby se záškoláctví netrestalo, chodil/a bys za školu?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nevím

7. Máš strach z kázeňských postihů, které bys mohl/a dostat za záškoláctví?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nechodím za školu

8. Byl/a jsi za školou?

- a. Ano
- b. Ne

9. Pokud ano, z jakého důvodu jsi byl/a za školou? (zaškrtni více odpovědí)

- a. Z nudy
- b. Ze zvědavosti
- c. Kvůli strachu z písemky
- d. Kvůli neshodám se spolužáky nebo učiteli
- e. Byl jsem donucen přáteli
- f. Do školy se mi nechtělo

10. Pokud ano, čas za školou trávíš (zaškrtni více odpovědí):

- a. Doma
- b. V hospodě, restauraci, non stopu, baru
- c. Venku (v parku například)
- d. Jinde

11. Byl/a jsi někdy potrestán/a za záškoláctví?

- a. Ano
- b. Ne
- c. Nechodím za školu

Děkuji za vyplnění dotazníku.

II. Rozhovory

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Bitnarová, studuji Sociální patologii a prevenci a chtěla bych Vás poprosit o zodpovězení níže uvedených otázek, které jsou podkladem pro mou praktickou část Bakalářské práce na téma – Možnosti prevence záškoláctví na druhém stupni základních škol. Odpovědi mohou být rozsáhlejší. Jména nebudou uveřejněna. Děkuji.

OTÁZKY:

Metodik prevence, ZŠ Komenského

1) Jaký je současný stav záškoláctví u vás na škole?

Myslím si, že na naší škole záškoláctví držíme v určitých mezích. Samozřejmě řešíme případy neomluvené absence.

2) Jakým způsobem záškoláctví řešíte?

Snažíme se záškoláctví řešit dle Minimálního preventivního plánu školy, a podle paragrafů v zákoně zabývající se touto problematikou.

3) Probíhají u vás na škole nějaké preventivní programy proti záškoláctví?

Od roku 2009 jsme přijali jednotný postup při řešení záškoláctví na Náchodských školách. Ten vznikl díky spolupráci s městským úřadem v Náchodě, odborem školství, kultury, sportu a cestovního ruchu a odboru sociálních věcí a zdravotnictví.

4) Co si myslíte, že by nejvíce zabránilo chodit žákům za školu?

To je těžké posoudit, každý žák má důvody k chození za školu jiné. Ale podle stavu na naší škole bych řekl, že by záškoláctví zabránila lepší motivace žáků a vyučovací hodiny, které by je bavili, při kterých by se zapojovali více do výuky a měli pro ně nějaký smysl.

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Bitnarová, studuji Sociální patologii a prevenci a chtěla bych Vás poprosit o zodpovězení níže uvedených otázek, které jsou podkladem pro mou praktickou část Bakalářské práce na téma – Možnosti prevence záškoláctví na druhém stupni základních škol. Odpovědi mohou být rozsáhlejší. Jména nebudou uveřejněna. Děkuji.

OTÁZKY:

Výchovný poradce, ZŠ Komenského

- 1) Jaký je současný stav záškoláctví u vás na škole?
- 2) *Bohužel se i my setkáváme s neomluvenou absencí. Naneštěstí jen v míře, která se dá tolerovat.*

- 3) Jakým způsobem záškoláctví řešíte?

Záškoláctví řešíme dle Minimálního preventivního plánu školy.

- 4) Probíhají u vás na škole nějaké preventivní programy proti záškoláctví?

Řešíme záškoláctví podle jednotného plánu pro školy v Náchodě.

- 5) Co si myslíte, že by nejvíce zabránilo chodit žákům za školu?

Určitě, kdyby je více zajímali vyučovací hodiny.

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Bitnarová, studuji Sociální patologii a prevenci a chtěla bych Vás poprosit o zodpovězení níže uvedených otázek, které jsou podkladem pro mou praktickou část Bakalářské práce na téma – Možnosti prevence záškoláctví na druhém stupni základních škol. Odpovědi mohou být rozsáhlejší. Jména nebudou uveřejněna. Děkuji.

OTÁZKY:

Ředitel, ZŠ. Komenského

- 1) Jaký je současný stav záškoláctví u vás na škole?

Současný stav záškoláctví je takový, že řešíme neomluvené absence žáků.

- 2) Jakým způsobem záškoláctví řešíte?

Máme sestaven Minimální preventivní plán, kterého se držíme při výskytu záškoláctví.

- 3) Probíhají u vás na škole nějaké preventivní programy proti záškoláctví?

Snaha seznámit učitele s důsledky záškoláctví a preventivní program máme jednotný se školami v Náchodě.

- 4) Co si myslíte, že by nejvíce zabránilo chodit žákům za školu?

Větší motivace žáků.

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Bitnarová, studuji Sociální patologii a prevenci a chtěla bych Vás poprosit o zodpovězení níže uvedených otázek, které jsou podkladem pro mou praktickou část Bakalářské práce na téma – Možnosti prevence záškoláctví na druhém stupni základních škol. Odpovědi mohou být rozsáhlejší. Jména nebudou uveřejněna. Děkuji.

OTÁZKY:

Školní psycholog, ZŠ T.G.M., ZŠ Komenského

1) Jaký je současný stav záškoláctví u vás na škole?

Záškoláctví je čím dál tím více rozšířenější patologický jev. Jelikož spolupracuji se školou ZŠ T.G.M a i s ZŠ Komenského, dokážu říci, kde je větší výskyt chopení za školu. U základní školy T.G.M. je procento výskytu záškoláctví poměrně vyšší než u ZŠ. Komenského, může za to z části příbytek romských žáků, kteří mají na škole T. G. Masaryka sice své speciální třídy, ale i tak zvyšují záškoláctví. Setkáváme se zde s neomluvenou absencí, nesmyslnými výmluvami a pozdními příchody do školy.

2) Jakým způsobem záškoláctví řešíte?

Obě školy mají svůj Minimální preventivní program, kterým se řídí. Samozřejmě se snažíme záškoláctví předejít formou diskuzí a sezeními se školním psychologem, tedy se mnou.

3) Probíhají u vás na škole nějaké preventivní programy proti záškoláctví?

Minimální preventivní program.

4) Co si myslíte, že by nejvíce zabránilo chodit žákům za školu?

Kdyby se žákům zdáli hodiny více smysluplné. Používat více spojení teorie s praxí, aby si žáci dokázali představit, kde jim určité vědomosti získané ve výuce budou užitečné.

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Bitnarová, studuji Sociální patologii a prevenci a chtěla bych Vás poprosit o zodpovězení níže uvedených otázek, které jsou podkladem pro mou praktickou část Bakalářské práce na téma – Možnosti prevence záškoláctví na druhém stupni základních škol. Odpovědi mohou být rozsáhlejší. Jména nebudou uveřejněna. Děkuji.

OTÁZKY:

Metodik prevence, výchovný poradce ZŠ T.G.M.

1) Jaký je současný stav záškoláctví u vás na škole?

Řešíme pozdní příchody žáků a neomluvenou absenci.

2) Jakým způsobem záškoláctví řešíte?

Podle preventivních programů, které u nás na škole probíhají.

3) Probíhají u vás na škole nějaké preventivní programy proti záškoláctví?

Minimální preventivní plán.

4) Co si myslíte, že by nejvíce zabránilo chodit žákům za školu?

Smysluplnost výuky.

Dobrý den,

jmenuji se Michaela Bitnarová, studuji Sociální patologii a prevenci a chtěla bych Vás poprosit o zodpovězení níže uvedených otázek, které jsou podkladem pro mou praktickou část Bakalářské práce na téma – Možnosti prevence záškoláctví na druhém stupni základních škol. Odpovědi mohou být rozsáhlejší. Jména nebudou uveřejněna. Děkuji.

OTÁZKY:

Zástupce ředitele, ZŠ T.G.M.

1) Jaký je současný stav záškoláctví u vás na škole?

Příležitostně řešíme pozdní příchody žáků do výuky a neomluvené absence.

2) Jakým způsobem záškoláctví řešíte?

Postupujeme podle zásad, které jsme si zpracovali na základě metodického doporučení – Individuální výchovný program

Pohovor se žákem – návrh opatření

Pohovor se žákem a jeho ZZ

Pohovor se žákem, ZZ s přítomností OSPOD

3) Probíhají u vás na škole nějaké preventivní programy proti záškoláctví?

Cílené programy ne, myslím, že nejefektivnějším preventivním programem je dobrý příklad např. pedagogů, diskuse, ve kterých mají žáci možnost promýšlet činy a jejich důsledky

4) Co si myslíte, že by nejvíce zabránilo chodit žákům za školu?

Kdyby je výuka bavila – byla pro ně smysluplná

Občas se vyskytují příčiny záškoláctví, které může škola jen stěží ovlivnit

III. Nepřítomnost žáka základní školy na vyučování, omlování absence (škola, OSPOD, Policie ČR)

Školy:

- Nepřítomnost žáka omlouvá rodič nebo zákonný zástupce prostřednictvím žákovské knížky
- Předem známou absenci projednávají rodiče předem s třídním učitelem, plánovanou absenci delší než dva dny povoluje ředitelství školy
- Zákonný zástupce je povinen omluvit žáka do tří kalendářních dnů od počátku nepřítomnosti
- V odůvodněných případech může škola požadovat omluvenku od lékaře
- Neomluvenou absenci projedná třídní učitel s rodiči, o jednání je vyhotoven zápis
- Při neomluvené absenci vyšší než 10 hodin svolává ředitel školy výchovnou komisi. O průběhu a závěrech jednání výchovné komise je sepsán zápis, který zúčastněné osoby podepíší.
- Pokračující neomluvenou absenci oznamuje ředitel školy v souladu se zákonem č.359/1999 Sb. O sociálně právní ochraně dětí oddělení sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu a podá podnět k projednání přestupku na úseku školství na odboru školství, kultury a sportu
- Při dlouhodobé a opakující se neomluvené absenci spolupracuje škola s orgány sociální péče, odborem školství MÚ, s Policií ČR

Oddělení sociálně právní ochrany dětí:

- Při neomluvené absenci vyšší než 10 hodin může být kurátor pro mládež přizván ředitelem školy na jednání výchovné komise. Účast OSPOD při jednání výchovné komise je vhodná zejména u dítěte, které je již v evidenci kurátora pro mládež.
- Při neomluvené absenci vyšší než 25 hodin může OSPOD na základě školou zasláného oznámení (příp. telefonického oznámení nebo hlášení v SVI) a šetření v rodině podat podnět k zahájení řízení ve věci uložení výchovného opatření. Výchovným opatřením se rozumí: napomenutí, dohled, omezení (§ 43 Zákona o rodině č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů), ústavní výchova (46 Zákona o rodině č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů). K podání podnětu soudu je nutná zpráva školy o pokračujícím záškoláctví a opatřeních, která již byla ze strany školy učiněna. Kurátor pro mládež pracuje s dítětem a rodinou, provádí výchovné pohovory, doporučuje spolupráci s dalšími institucemi (SVP, PPP, Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, pobytová SVP apod.)

Odbor školství, kultury a sportu:

- Městský úřad v Náchodě, odbor školství, kultury a sportu po obdržení oznámení o pokračujícím záškoláctví (nad 25 hodin) společně s dokumentací o předcházejících jednáních se žákem a jeho zákonnými zástupci (viz. formulář), projedná skutek jako přestupek na úseku školství a výchovy mládeže podle § 31 Zákona č. 200/1990 Sb. o přestupcích.

- Kopii rozhodnutí z přestupkového řízení postupuje odbor školství, kultury a sportu odboru sociálních věcí a zdravotnictví, oddělení dávek s služeb. Pokud rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte pobírají dávky v hmotné nouzi, provede odbor sociálních věcí a zdravotnictví opatření, které dle Zákona 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi spočívá v pozastavení výplaty dávek na dobu 3 měsíců od nabytí právní moci rozhodnutí o uložení sankce.

Policie ČR

- V případě, že byla neomluvená absence žáka projednána Městským úřadem v přestupkovém řízení a nepřítomnost žáka ve škole dále pokračuje, ředitel školy zasílá policii oznámení o pokračujícím záškoláctví společně s dokumentací o jednání se žákem a zákonnými zástupci. Odbor školství, kultury a sportu k věci doloží dokumentaci o provedeném přestupkovém řízení. Policie provede výslechy a zváží další postup. Buď spis postoupí Městskému úřadu k provedení dalšího přestupkového řízení dle § 31 odst. 1 Zákona č. 200/1990 Sb. o přestupcích nebo zahájí trestní stíhání pro podezření ze spáchání trestného činu ohrožování výchovy mládeže podle § 217 odst. 1 písmeno a Zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona ve znění pozdějších předpisů.
- Zpracovaný trestní spis PČR předává Státnímu zastupitelství, které vypracovává obžalobu a postupuje ji Okresnímu soudu v Náchodě.

Pracovní skupina doporučuje při řešení neomluvené absence žáků dodržovat jednotný postup na všech základních školách v Náchodě, a to zejména v následujících bodech:

- včasná identifikace problému, důsledné dodržování vnitřních předpisů školy o omlouvání nepřítomnosti žáka
- spolupráce s OSPOD již ve fázi, kdy je nízký počet neomluvených hodin
- využívání možnosti projednání neomluvené absence v přestupkovém řízení MěÚ a případné pozastavení výplaty dávek v hmotné nouzi
- při opakované či závažné neomluvené absenci žáka podání podnětu na trestní stíhání rodičů
- spolupráce a vzájemná informovanost všech dotčených institucí

IV. Minimální preventivní program 2013 – 2014

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ **PROGRAM**

na

**Základní škole, Náchod, Komenského
425**

**Komenského 425
547 01 NÁCHOD**

**pro školní rok
2013 – 2014**

1. Úvod

V naší společnosti se stále více objevuje problém kriminality, šikany, drog a jiných sociálně negativních jevů. V poslední době se objevil i nový jev – kyberšikana. Všechny tyto problémy se v posledních letech stále častěji dotýkají i dětí, které teprve navštěvují základní školu. Proto by mělo být zájmem nejen pedagogů, ale všech, kteří se pohybují okolo dětí, pomoci jim se s těmito problémy vypořádat a udělat si na ně jasný názor. To znamená hovořit s nimi otevřeně na toto téma a dávat jim přiměřené informace.

Právě proto se snažíme na naší škole realizovat komplexní, dlouhodobý program primární prevence sociálně negativních jevů. Zároveň si však uvědomujeme, že v této snaze nemůžeme zůstat osamoceni. Za velmi důležitou proto považujeme úzkou spolupráci především s rodiči žáků, s pedagogicko – psychologickou poradnou, s okresním protidrogovým koordinátorem a dalšími subjekty, které v této oblasti pracují.

2. Cíl

Cílem našeho programu je pokračování v dlouhodobém, komplexním primárním působení na děti. Důraz budeme klást na informovanost žáků v hodinách Výchovy k občanství a zdraví, přírodopisu či chemie. Neméně důležitá je i nabídka volnočasových aktivit. Dalším z cílů je aktivní zapojení celého pedagogického sboru do realizace tohoto programu ve svých hodinách.

Naše práce je zaměřena na to, abychom vychovali děti se zdravým sebevědomím, správným sebehodnocením, děti, které si budou vážit svého zdraví, které budou umět řešit své problémy bez pomoci návykových látek.

Ke splnění těchto cílů využijeme metod aktivního sociálního učení, individuálního přístupu k žákům, hodin vhodných předmětů i hodin třídnických. V neposlední řadě pak společný čas na školách v přírodě, lyžařských kurzech, sportovních kurzech, školních výletech či exkurzích.

Za velmi důležitou pak považujeme spolupráci s rodiči žáků. S tímto našim programem je seznamujeme na schůzkách SRPDS a snažíme se je do něho aktivně zapojit.

3. Vlastní program

3.1. Koordinace preventivních aktivit na škole

Za koordinaci preventivních aktivit na naší škole zodpovídá metodik prevence, který vypracoval Minimální preventivní program. Naprosto nevyhnutelná je spolupráce s třídními učiteli a také učiteli Výchovy k občanství a zdraví. Velkým přínosem pro zlepšení práce v této oblasti je činnost „Poradenského centra“, které pracuje na naší škole již šestým rokem. Tvoří ho speciální pedagog (Mgr. Trísková), výchovný poradce (Mgr. Balcarová) a metodik prevence nežádoucích jevů (Mgr. Majer). Výraznou pomocí je i zapojení školního psychologa, který dochází na naši školu a podílí se na řešení některých problémů dětí i vyučujících. Velice důležitá je také spolupráce s dalšími institucemi, které nám mohou výrazně pomoci v této oblasti. Jedná se především o :

- pedagogicko-psychologickou poradnu
- krizové centrum ARCHA
- středisko výchovné péče KOMPAS
- sociálního kurátora
- okresního protidrogového koordinátora
- Policie ČR

3.2. Analýza současného stavu

Pro analýzu sociálně negativních jevů ve škole jsou využívány především třídnické hodiny a hodiny Výchovy k občanství a zdraví. Především v nich by měl učitel zmapovat situaci v dané třídě, zjistit úroveň informovanosti žáků v této problematice. K tomu se využívají různé dotazníky, rozhovory se žáky, netradiční formy výuky, atd..

3.3. Školní prostředí

Ve školním a třídním prostředí tráví žáci hodně svého času. Proto je cílem školy vytvořit takové prostředí, ve kterém se budou žáci cítit příjemně a především bezpečně. Proto je nezbytně nutné děti vtáhnout do dění školy, zajistit jejich podíl na výzdobě třídy, na vytváření celkového prostředí ve škole. Pedagogicky velice náročné, ale velmi účinné je částečné přenesení odpovědnosti na žáky za chod a atmosféru ve třídním kolektivu. V případě, že se podaří vytvořit takové pracovní prostředí, možnost výskytu nežádoucích jevů se výrazně sníží.

3.4. Vzdělávání pedagogů

Tento bod je jeden z klíčových bodů celého programu. Je naprosto nutné, aby boj proti nežádoucím jevům byl v zájmu celého pedagogického sboru, nikoliv jen několika jedinců, případně jen metodika. Vzdělávání celého pedagogického sboru v této oblasti by mělo být prioritou vedení školy.

V letošním školním roce budeme pokračovat v postupném zapojování všech učitelů do této problematiky. Rádi bychom uspořádali další školení všech pedagogických pracovníků a navázat tak na úspěšnou akci z roku 2010, která se uskutečnila v Janovičkách a byla zaměřena na prevenci šikany. Další konkrétní akce si učitelé vyberou podle nabídek jednotlivých školních center a fakult.

3.5. Učební materiály, videokazety

Většina studijních a metodických materiálů je soustředěna do Učitelství knihovny, knihovny Speciálního pedagoga, knihovny občanské a rodinné výchovy a do videokartotéky školy.

Videokazety + DVD :

- Řekni drogám ne – I. a II. díl
- Dívka s mušlí – alkoholismus
- Drogy – dokument Krajské hygienické stanice
- Bojím se tě světe – drogy
- Proč říkat drogám ne
- Oči hadů – I.- III. Díl
- Nebezpečí zvané droga
- Drogová problematika
- Na cestě – droga
- Drogy a neutrony
- Mezi stěnami - šikana
- Mezi nimi – problematika HIV

Učitelství knihovna :

Kolář M.	- Bolest šikanování
Petty.G.	-Morální vývoj v psychol.a pedagog.souvislostech
Zelinková O.	- Pomoz mi, abych to dokázal
Kolář M.	- Skrytý svět šikany
Flljottová M.	- Jak ochránit své dítě
Fontana D.	- Psychologie ve školní praxi
Fontana D.	- Specifické poruchy učení a chování
Karnsová M.	- Jak budovat dobrý vztah učitele a žáka
Rogge U.J.	- Děti potřebují hranice
Goldmannová J.	- Jak si nenechat ublížit

Knihovna výchovy k občanství a zdraví a speciálního pedagoga

Shapiro S.	- Prevence kouření
Shapiro S.	- Alkohol a jiné drogy
Borník M.	- Drogy – co bychom o nich měli vědět
Raynerová C.	- Nenič své chytré tělo
Nešpor K.	- Jak překonat problém s hazardní hrou
Kolektiv	- Všechno, co chceš vědět o marihuaně
Nováková D.	- Metodika protidrogové prevence pro pedagogy
Nešpor K.	- Deset kroků, jak pomoci svému dítěti říci „NE“ alkoholu a jiným návykovým látkám
Kolektiv	- Záleží na Tobě !
Kolektiv	- Drogy – metodická příručka
Nešpor K.	- Alkohol, drogy a vaše děti
John R.,Presl J.	- Drogy

Presl J.	- Drogová závislost
Nešpor K.	- Jak pomoci dětem odmítat alkohol a drogy aneb prevence v rodině
Kolektiv	- Dekontaminace
Dubanský R.	- FET
Svobodová A.	- Mládež a kouření
Kozák J.	- Škola odvykání kouření
Nešpor K.	- Jak přestat brát (drogy)
Popov P.	- Přehled drog a jejich účinků
Nešpor K.	- Tajná zpráva z planety X-III (alkohol, drogy, hry a joga)
Solonecký V.	- Drogy – jak vlastně vypadají
Nešpor K.	- Jak ochránit děti před návykovými látkami
Svobodová A.	- Dívčákům – o kouření
Bencha V.	- O kouření zejména pasivním
Nešpor K.	- Týká se to i mne

3.6. Metody práce

3.6.1. Školy v přírodě, lyžařské, sportovní a ekologické kurzy

Velkým plusem na naší škole je velké množství akcí, které zavedou děti do jiného prostředí, ve kterém se vytvářejí a upevňují vztahy v třídním kolektivu i mezi dětmi a vyučujícími. Tyto aktivity mají v preventivním programu svoje nezastupitelné místo a patří poděkování všem vyučujícím, které tyto formy výuky realizují. Na začátku šestých ročníků absolvují všechny třídy seznamovací Adaptační pobyt v přírodě za přítomnosti speciálního pedagoga (Mgr. Trísková) a školního psychologa, který je zaměřen především na seznámení se žáků v nově vznikajících kolektivech a na vytvoření pozitivního klimatu v každé třídě. Sedmé ročníky absolvují lyžařský výcvik a osmé ročníky pak týdenní Branně-turistický kurz.

3.6.2. Netradiční formy výuky

Je běžnou věcí, že v některých předmětech využívají vyučující formy výuky, které vedou k větší komunikaci žáků mezi sebou, k tomu, že žáci přebírají určitou spoluzodpovědnost za to, jak výuka vypadá, jak hodina probíhá. Pomáhá to vytvářet dobré klima v kolektivu. Jedná se především o skupinovou výuku, o vytváření projektů i tématicky zaměřených celků.

3.6.3. Individuální přístup

V určitých případech je nutné zajistit individuální přístup k žákovi a to především k žákům, kteří mají problémy s integrací do kolektivu, k žákům, kteří stojí mimo kolektiv. Právě takoví jsou vhodným terčem pro šikanu, případně daleko snadněji ovlivnitelní k přístupu k drogám.

3.6.4. Besedy a osvětové akce

Zde naše škola využívá spolupráci se subjekty uvedenými v kapitole 3.1. Formy besed a různých neformálních setkání se staly již nedílnou součástí výuky v předmětu Výchova k občanství a zdraví a velmi se osvědčují.

3.6.5. Spolupráce s rodiči

Naprostě nenahraditelná oblast celého programu. Spolupráce s rodiči funguje na několika úrovních :

- individuální pohovory s rodiči
- třídní schůzky SRPDŠ
- netradiční setkání učitelů s rodiči (pozemek školy)

3.7. Další aktivity na škole

Kromě různých metod práce s dětmi ve výuce využije naše škola v tomto školním roce i řadu dalších aktivit pro děti :

- Lyžařské kurzy pro žáky 7. ročníků
- Sommercamp – letní setkání dětí ze 3 států
- Turnaj tříd ve florbalu
- Soutěž o nejvšestrannějšího atleta a atletku
- Sportovní den
- Výstavu ručních výrobků dětí
- Ekologický kurz
- Exkurze
- Výstava výtvarných prací
- Meziškolní soutěže a olympiády
- Školní akademie I. a II. stupně
- Zahradní slavnost (školní pozemek)
- Branně – turistický kurz
- Účast na sportovních soutěžích všech stupňů pořádaných AŠSK
- Aktivní zapojení dětí do soutěže „Panenka pro „UNICEF““
- Aktivní zapojení dětí 8. ročníků do akce „Děky pro potřebné“
- Školní výlety žáků všech ročníků

3.8. Volnočasové aktivity na škole

Aktivní využití volného času dětí patří k nejrizikovějším oblastem v boji proti negativním jevům. Právě v tomto úseku dne jsou děti nejvíce vystaveny nebezpečí. Proto je nezbytně nutné, aby velmi dobře fungovali všechny organizace a spolky, které mohou dětem nabídnout smysluplné využití svého volného času. Naše škola nabídne dětem tyto volnočasové aktivity ve formě kroužků a nepovinných předmětů :

- Numero – (rozšiřující matematika) – 2 x
- Angličtina (pro 1. a 3. ročník)
- Dramatická výchova
- Sborový zpěv
- Florbalu
- Posilování a zdravá výživa

- Zdravotní TV

Kromě toho bude škola nově pořádat „zájmová odpoledne“, ve kterých si žáci mohou vybrat aktivitu dle svého zájmu. Nutno ale konstatovat, že zájem dětí je rok od roku menší.

3.9. Řešení přestupků

Tato oblast je velmi složitá a vyžaduje velmi citlivý přístup všech zúčastněných. Ačkoliv řešení jsou popsána v různých vyhláškách, je bezpodmínečně nutné přistoupit ke každému přestupku individuálně a objasnit ho v celé jeho šíři. Obecně lze konstatovat, že řešení přestupků v oblasti alkoholu, drog, šikany se odvíjí od společenské nebezpečnosti celého případu. Ve většině případů je řešen společně s rodiči na úrovni vedení školy, v závažnějších případech s dalšími organizacemi a institucemi, které mají k dané problematice nejbližší. Ty nejzávažnější přestupky pak končí na Policii ČR. Velkou výhodou je práce „**Poradenského centra**“ na naší škole, která usnadňuje práci i v těchto případech. V neposlední řadě k řešení problémů určitě přispěl Krizový plán, který je součástí tohoto programu. Velkým pomocníkem v této oblasti je i Školní řád a jeho nejnovější doplňky. V něm jsou podrobně popsány všechny postupy v boji proti negativním jevům.

3.10. Úkoly do školního roku 2013 – 2014

a) dlouhodobé úkoly

- v pedagogickém sboru vytypovat vhodné kandidáty na funkci třídního učitele
- takto vytypovaným učitelům umožnit komplexní školení zaměřené především na problematiku šikany a vytváření dobrých mezilidských vztahů v kolektivu
- zastavit vzrůstající počet negativních jevů, kterých stále přibývá
- velkou pozornost věnovat spolupráci s rodiči, zvýšit množství netradičních akcí pro rodiče, lépe komunikovat s rodiči problémových žáků
- velkou pozornost věnovat začlenění dětí z národnostních menšin (především Romů) do třídních kolektivů tak, aby nedocházelo k oboustranné intoleranci a nepochopení.
- využívat nové formy výuky, snažit se, aby děti byly otevřenější a přístupnější komunikaci
- zapojit děti do udržování, případně zlepšování prostředí tříd i celé školy
- průběžně doplňovat materiály do knihoven, školní videotéky
- využívat všech příležitostí k šíření osvěty a boje proti negativním jevům

b) úkoly pro školní rok 2013-2014

- na webových stránkách školy zveřejňovat základní informace pro spolupráci s rodiči v oblasti odkrývání šikany a dalších negativních jevů
- pokračovat a rozšiřovat všechny mimoškolní aktivity a kroužky
- zorganizovat školy v přírodě, sportovní kurzy, lyžařské kurzy, branně turistický kurz, exkurze, školní výlety.
- zúčastnit se letního Sommercampu

- uspořádat tradiční školní akce (turnaj ve florbalu, sportovní den, soutěž o „Nejvšestrannějšího atleta školy“ atd.)
- při schůzkách SRPDŠ pravidelně pracovat s rodiči a rozvíjet spolupráci s nimi tak, aby doma byli ke svému dítěti vnímavější a případná podezření ihned ohlásili do školy, především v oblasti šikany
- spolupracovat s Městskou knihovnou v Náchodě
- využívat služeb školního psychologa, který s naší školou externě spolupracuje
- znovu se zapojit do projektu „Panenka pro UNICEF“